

TEORİ VE PRATİKTE TERÖRİST ÖRGÜTLERİN ŞEHİR EYLEM YÖNELİMLERİ VE STRATEJİLERİ

Mehmet KURUM*

Öz

Terörist örgütler içinde buldukları zaman ve zemine göre kırsal alanları, şehirleri veya her iki alanı aynı anda eylem ve faaliyet alanı olarak kullanabilmektedirler. 19. yüzyılda endüstrileşmenin sonucu ortaya çıkan hızlı şehirleşme bir taraftan modern terörist hareketlerin ortaya çıkmasının zeminini oluştururken diğer taraftan terörist hareketlerin hem örgütlenme ve eylem alanı hem de propagandalarının hedefleri olmuştur. 20. yüzyılın başlarından itibaren ulusal kurtuluş hareketleriyle ortaya çıkan ve Soğuk Savaş döneminde devam eden süreçte terörist grupların bazıları şehirleri, bazıları kırsal alanları, bazıları ise hem şehirleri hem de kırsal alanları fiziki alan olarak kullanmışlardır. El Kaide tarafından 11 Eylül 2001'de ABD'de ve 2011 sonrasında DEAŞ tarafından gerçekleştirilen terör saldırıları, şehirlerde yapılan terörist eylemlerin şiddetinin hangi seviyelere kadar ulaşabileceğini ve insanlar üzerinde yaratabileceği korku ikliminin dehşet verici örneklerini oluşturmuştur. Nitekim hem eylem sayısı hem de öldürücülük açısından şehirler terör eylemlerinin ana hedefi haline gelmeye başlamıştır. Gelecekte de dünyada şehirleşmenin daha hızlı ve kontrolsüz bir şekilde artması, şehirlerin hem fiziki hem de insani boyutta karmaşıklaşması ve hassasiyetlerin çeşitlenmesi, şehirlerin terörist örgüt ve hareketlerin temel eylem alanlarından biri haline gelmesine neden olacağı öngörülmektedir. Nitel boyutta ele alınan bu çalışmada; dünyada hızlı ve kontrolsüz bir şekilde karmaşıklaşan şehirlerin terörist örgüt ve hareketler tarafından nasıl istismar edilebileceği ve güvenlik birimlerinin emniyet ve asayiş sağlamada ne gibi zorluklar ile karşılaşabileceğine ilişkin hususların incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda çalışmada ilk olarak tarihsel süreçte terörist örgütlerin hangi stratejik ve taktik düşünceler ile şehir eylemlerine yöneldikleri ortaya konulacaktır. Müteakiben şehirlerin fiziki ve sosyal boyutta gelişiminin terörist örgütlerin eylem dinamikleri ile güvenlik kuvvetlerinin operasyonel dinamiklerine etkileri incelenecektir.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörist Örgüt, Marighella, Şehirleşme, Şehir Eylem Stratejisi.

JEL Kodları: F50, F51, F52

Yazarın Notu: Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır. Çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığı SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi'ne yazar imzası ile beyan edilmiştir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Terörizm Araştırmaları Merkezi Müdürü, e-posta: mehmet.kurum@jsga.edu.tr, mkurum@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-5387-4188

Urban Action Tendencies and Strategies of Terrorist Organizations in Theory and Practice

Abstract

Depending on temporal and spatial considerations, terrorist organizations are able to use rural areas, urban areas or both at the same time as fields of action and activity. The rapid urbanization, that emerged as a result of industrialization in the 19th century; on the one hand, formed the basis for the emergence of modern terrorist movements, on the other hand, became an area for both the organization and action of terrorist movements and a target of their propaganda. Within the time period that emerged with the national liberation movements, which started from the onset of the 20th century, and continued during the Cold War period, some of the terrorist groups used urban areas, some used rural areas, and some used both areas as physical fields of activity. The terrorist attacks carried out by Al-Qaeda in the USA on September 11, 2001, and executed by DAESH, which emerged after Al-Qaeda and year 2011, have set terrifying examples of to what extent the violence of terrorist acts in urban areas can reach and the climate of fear it can create on people. As a matter of fact, urban areas have started to become the main target of terrorist acts in terms of both the number of actions and lethality. It is predicted that in the future, the rapid and uncontrolled increase of urbanization in the world, the complexity of urban areas in both physical and human dimensions, and the diversification of vulnerabilities, will cause urban areas to become the main fields of action of terrorist organizations and movements. In the study, in which the subject was discussed in a qualitative context; the aim is to examine the issues related to how urban areas, which are becoming more complex in a rapid and an uncontrolled manner throughout the World, can be exploited by terrorist organizations and movements, and the challenges the security units may encounter while providing public safety and security. In this context, firstly, in the historical process, based on which strategic and tactical thoughts the terrorist organizations have turned to activities in urban areas will be studied in this article. Subsequently, the effects of the physical and social development of urban areas on the action dynamics of terrorist organizations and on the operational dynamics of security forces will be examined.

Article Type: Research Article

Keywords: Terror, Terrorist Organization, Marighella, Urbanization, Urban Action Strategy.

JEL Code: F50, F51, F52

Author's Note: This study was prepared in compliance with the scientific search and publication ethics. There is no content necessitating any permission from Ethical Board or any legal/special permission in this study. I, as the author of the article, signed my declaration certifying that there was no conflict of interest within the article preparation process.

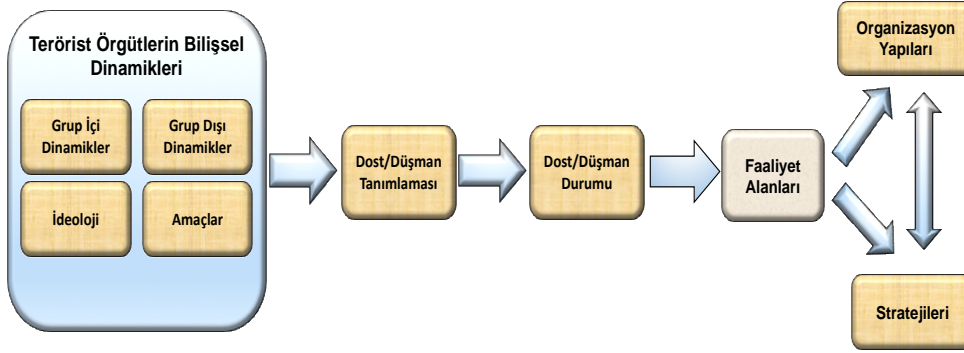
GİRİŞ

Tarihsel süreçte birçok grup, politik amaçlarına ulaşmak için terörü sistematik bir araç olarak kullanmıştır. Bu anlamda, “terör, şiddet kullanma ya da şiddet tehdidi içeren normal dışı yollarla siyasal davranışları etkilemek üzere tasarlanmış sembolik fiil” olarak ortaya çıkmıştır. Halk desteği az olan terörist gruplar, mevcut yönetime bağlı olan ve amaçları doğrultusunda harekete geçmemiş olan kitleleri harekete geçirmek için mevcut yönetimi istikrarsızlaştırarak halk ile bağlarını koparmaya ve terör ile siyasal davranışları etkilemeyi hedeflemişlerdir (Thornton, 1964, s. 71-

74). Terörist örgütler; sembolik içeriğe sahip şiddet eylemleriyle, hedef kitlelerin algılamalarını, bilişsel alanlarını ve faaliyetlerini manipüle etmeyi ve bu şekilde de sosyal etki yaratmayı amaçlar (Gerwehr ve Hubbard, 2007, s. 87-88). Terörizm, anlık kurbanların veya terörist saldırıların ötesinde özellikle psikolojik etkiler yaratmak için tasarlanmıştır. Bu durum, korku yaratarak rakip etnik veya dini grubu, tüm ülkeyi, ulusal hükümeti veya siyasal partiyi veya genel olarak kamuoyunu da içeren daha geniş bir hedef kitleyi yıldırmaya çalışma anlamına gelir. Teröristler, yerel veya uluslararası düzeyde istenen siyasi değişikliği yaratma konusundaki yetersizliklerini şiddet yoluyla yaptıkları propagandayla baskı, etki ve güç oluşturarak tamamlamaya çalışırlar (Hoffman, 2006, s. 40-41).

Terörist örgütler içinde buldukları zaman ve zemine göre kırsal alanları, şehirleri veya her iki alanı aynı anda eylem ve faaliyet alanı olarak kullanabilmektedirler. Terörist örgütlerin hangi alanları tercih edecekleri; örgütlerin amaç ve ideolojileri ile grup içi ve dışı dinamiklerinin şekillendiği bilişsel çerçevede ortaya çıkar. Faaliyet alanlarının belirlenmesine ilişkin süreç Şekil 1'deki model¹ kapsamında açıklanabilir. Örgütlerin amaç ve ideolojileri ile grup içi ve dışı dinamiklerinin etkileşimi sonucu şekillenen bilişsel dinamikleri; kimin dost kimin düşman olduğunun tanımlanmasında belirleyici rol oynar. Bu kapsamda, terörist örgütler tarafından kendi grupları ile temsil ettiklerine inandıkları yandaş kitleler veya aktörler dost, mücadele ettikleri kitleler veya aktörler düşman olarak tanımlanır. Terörist örgütlerin hangi alanlarda faaliyet gösterecekleri, söz konusu süreç ile gelişen dost ve düşman tanımlaması ile dost ve düşman durumu kapsamında şekillenir. Doğal olarak örgütlerin bilişsel dinamiklerindeki değişimler de dost ve düşman tanımlamalarının değişmesine ve bunun sonucunda yeni tanımlamalara bağlı olarak da faaliyet alanlarının değişmesine neden olur. Terörist örgütlerin dost ve düşman tanımlamalarına göre ortaya çıkan faaliyet alanları, örgütlerin bu faaliyet alanlarında nasıl örgütlenmeleri gerektiğinin yanında düşmanlarına karşı mücadelelerinde hangi strateji ya da stratejileri kullanacaklarının ipuçlarını verir. Çünkü terörist örgütlerin stratejileri faaliyet alanlarının özelliklerine ve örgütlenebilecekleri ortamlara göre şekillenir (Kurum, 2017, s. 84). Nitekim bir terörist grubun stratejilerinin seçimini etkileyen en önemli iki faktör, örgütlerin içinde buldukları çevre/ortam ile hükümetlerin (kapasitelerine bağlı olarak) verebilecekleri tepkiler olduğu söylenebilir (O'Neill, 2005, s. 64).

¹ Bu model Kurum (2017) tarafından kavramsallaştırılmış olan Bilişsel Güvenli Ortamlar modelinden uyarlanmıştır.

Şekil 1: Terörist Örgütlerin Bilişsel Dinamikleri ile Faaliyet Alanları İlişkisi (Kurum, 2017, s. 80)

Terörist örgütlerin kullandıkları fiziki alanlar; temelde şehirlerin ve kırsal alanların özelliklerinin sağladığı fırsatlara ve devletlerin askerî ve güvenlik birimlerinin şehirler veya kırsal alanlardaki kontrolü sağlama kapasitelerine göre şekillenmektedir. İlk çağlarda ortaya çıkan terörü araç olarak kullanan Yahudi inanç grubu Sicariiler daha çok şehirlerin kalabalık ortamlarında saldırı eylemleri yaparken, 11. yüzyılda Haşhaşiler, Alamut kalesi gibi coğrafi olarak ulaşılması güç, arazilerde kendilerini koruyarak çeşitli suikast eylemleri düzenlemişlerdir. Modern terörizmin ortaya çıktığı 19. yüzyılda Rusya’da şehirler, 20. yüzyılın başlarından itibaren ulusal kurtuluş hareketleriyle ortaya çıkan ve Soğuk Savaş döneminde devam eden süreçte terörist grupların bazıları şehirleri, bazıları kırsal alanları, bazıları ise hem şehirleri hem de kırsal alanları fiziki alan olarak kullanmışlardır. Günümüzde ise, öncekilerden farklı olarak terörist örgütler tarafından kullanılan fiziki alanlar, hem şehirleri hem de kırsal alanı kapsamakla birlikte, belirli bir ülke ve bölgeyle sınırlı kalmayıp, hem eylemsel hem de örgütsel olarak uluslararası boyutlara ulaşmıştır (Kurum, 2017, s. 85).

Nitekim El Kaide tarafından 11 Eylül 2001’de ABD’de El Kaide tarafından gerçekleştirilen terör saldırıları, şehirlerde yapılan terörist eylemlerin şiddetinin hangi seviyelere kadar ulaşabileceğini ve insanlar üzerinde yaratabileceği korku ikliminin dehşet verici bir örneği olmuştur. 11 Eylül saldırıları sonrasında çeşitli terörist gruplar tarafından özellikle büyük şehirler hem eylem yoğunluğu hem de öldürücülük açısından saldırı eylemlerinin ana hedefi haline gelmeye başlamıştır. 2011 sonrasında Irak ve Suriye’nin belirli bölgelerinde de facto olarak kontrol sağlayan DEAŞ, benzer şekilde dünyanın birçok ülkesindeki başkent ve büyük şehirlerinde öldürücülüğü yüksek terör eylemleri gerçekleştirmiştir.

Gelecekte de dünyada şehirleşmenin daha hızlı ve kontrolsüz bir şekilde artması, şehirlerin hem fiziki hem de toplumsal boyutta karmaşıklaşması ve hassasiyetlerin çeşitlenmesi, şehirlerin terörist örgüt ve hareketlerin temel eylem alanlarından biri haline gelmesine neden olacağı öngörülmektedir. Nitel boyutta

ele alınan bu çalışmada; dünyada hızlı ve kontrolsüz bir şekilde karmaşıklaşan şehirlerin terörist örgüt ve hareketler tarafından nasıl istismar edilebileceği ve güvenlik birimlerinin emniyet ve asayişini sağlamada ne gibi zorluklar ile karşılaşabileceğine ilişkin hususların incelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda, terörist grupların şehirlerde eylem yönelimlerini anlamak için ilk olarak tarihsel süreçte terörist örgütlerin hangi stratejik ve taktik düşünceler ile şehir eylemlerini yöneldikleri ortaya konulacaktır. Doktrinel anlamda Brezilya’da aynı zamanda bir terörist hareketin liderlerinden olan Carlos Marighella tarafından kaleme alınan “Şehir Gerillasının El Kitabı” incelenerek dönemin şehri eylem stratejisi ile dinamikleri açıklanacaktır. Daha sonra 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında terörist örgütlerin şehir eylem yönelimlerindeki değişim ortaya konulacaktır. Müteakiben şehirlerin fiziki ve toplumsal boyutta gelişiminin terörist örgütlerin eylem dinamikleri ile güvenlik kuvvetlerinin operasyonel dinamiklerine etkileri incelenecektir.

Terörist Örgütleri Şehirlere Yönelten Stratejik ve Taktik Düşünceler

Tarihte sistematik olarak terörizmi ilk kullanan gruplardan biri M.S. 66-73 yıllarında faaliyet gösteren Yahudi inanç grubu olan Sicariiler’dir. Sicariiler, Roma İmparatorluğuna karşı bağımsızlıklarını kazanabilmek için şehir mücadelesini içeren terör stratejisini uygulamışlardır. Değişen durumlara göre farklı taktikler kullanan Sicariiler, bir taraftan “sicari” adı verilen hançerle toplumun büyük kesiminde hassasiyet yaratmak amacıyla pazarlar gibi kalabalık ortamlarda acımasız suikastlar düzenlemişlerdir. Bu suikastlarında bir Roma lejyoneri veya kendilerine ihanet ettiklerini düşündükleri bir Yahudi vatandaşına kadar çeşitli politik ve dini liderleri hedef almışlardır. Suikast eylemlerinin yanında ağır vergi yükü altında ezilen çalışan sınıfın desteğini kazanmak için vergi kayıtlarının buldukları binalara saldırılar düzenleyerek vergi kayıtlarını yok etmeye çalışmışlardır (Hoffman, 2006, s. 83; Chaliand ve Blin, 2007, s. 55-58). Ayrıca Sicariiler Romalılar tarafından kullanılan su kuyuları ile ambarları zehirleyerek, şehirlere yönelik ilk ilkel kimyasal saldırı eylemlerini de gerçekleştirmişlerdir. Sicariiler korku yayan şiddet eylemleriyle, hedef alınan kurbanlarının çok ötesinde psikolojik etki yaratmayı amaçlamışlardır. Bu şekilde işgalci Roma yönetimi ile işgalcilerle işbirliği yapan Yahudileri kapsayan daha geniş bir kitleye karşı güçlü mesajlar vermeyi amaçlamışlardır (Hoffman, 2006, s. 83).

1090–1272 yılları arasında İran, Suriye ve Filistin bölgelerinde

faaliyet gösteren Şii İsmailiye mezhebinden olan “Haşhaşiler” amaçlarına ulaşmak için terörizmi araç olarak kullanmışlardır. Hasan Sabbah tarafından kurulmuş olan grup, başlangıçta Alamut kalesi gibi dağlık bölgelerdeki uzak kaleleri ele geçirerek üslenmiş ve daha sonra şehir merkezlerine inerek düşmanlarına karşı suikast eylemleri gerçekleştirmiştir. Düşmana karşı açık cephede savaşmak için kendi kuvvetinin yetersiz olduğunu düşünen Hasan Sabbah, bunun yerine küçük, disiplinli grup ile planlı, sistematik ve uzun süreli terör kampanyasının çok daha etkili politik bir silah olabileceğini öngörmüştür² (Laqueur, 1999, s. 8-11). Haşhaşiler, Selçuklu Devleti’nin otoritesinin sarsıldığı dönemlerde bazı şehirleri kontrol altına almak için şehirlerde çeşitli terör kampanyalarına yönelmişlerse de başarılı olamamışlardır (Chaliand ve Blin, 2007, s. 67-68).

Kırsal alanlar genelde şehirlerdeki mücadele kazanılana kadar kaçıp kurtulmak için bir yer olmuştur. Şehirler, merkezlerinde güvenlik sağlandığında ve yeni bir yönetim kurulduktan sonra kontrolün kolayca sağlanabileceği soyut bir alandan daha fazla anlam ifade etmiştir (Taw ve Hoffman, 1995, s. 71).

19.Yüzyıl Modern Terörizm Dönemi Anarşist Dalga

Fransız İhtilali (1789) sonrasında monarşi karşıtlığı Avrupa’da yayılmaya başlamış ve tanrısal otorite politik olarak sorgulanarak milliyetçilik ile birlikte ulus devlet sisteminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aynı dönemde büyük Endüstri Devrimi ile yaşanan sosyo-ekonomik değişimler 19. yüzyıl kapitalizminin yabancılaştırıcı ve sömürücü koşulları Anarşizm, Komünizm/Marksizm gibi yeni ideolojilerin ortaya çıkmasına ve günümüzdeki anlamda devlet karşıtı devrimci terörizmin gelişmesine neden olmuştur (Hoffman, 2006, s. 4-5).

19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa ve ABD’de benzeri görülmemiş teknolojik ve ekonomik gelişmeler ile üretimin ve ticaretin hızla artması modern kapitalist ekonominin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Şehirlerde gelişen endüstrinin işgücü ihtiyacı ve daha iyi yaşam beklentisiyle kırsal bölgelerden şehirlere göç hızlanmıştır. Kentsel nüfus da önemli ölçüde artmış ve 60 yılda ana kentsel alanlarda yaşayan insanların sayısı iki katına

² Düzenlenen suikast eylemlerinde Bağdat’ta Selçuklu Devleti veziri Nizamülmülk gibi Sünni devlet adamlarının yanında Suriye’de Hıristiyan Kont Raymond II ve Kudüs Kralı Montferrat gibi dönemin önemli kişiler hedef alınmıştır. Alamut kalesinin 1270 yılında Moğollar tarafından işgal edilmesiyle etkinlikleri kaybolmuştur (Laqueur, 1999, s. 8-11).

çıkıştır. Bu şekildeki dönüşüm bütün ilerlemelerden faydalanan burjuvazi sınıfı ile son derece perişan ve güvencesiz bir ortamda çalışan işçi sınıfını ortaya çıkarmıştır. Toplumsal dönüşüm ile ortaya çıkan gerilimler aynı zamanda devrimci doktrinlerin gelişmesine katkı sağlamıştır (Hubac-Occhipinti, 2007, s. 114-115).

Teröristlerin eylem imkânları, 1800'li yılların başında büyük oranda tek atımlık silahlar ile daha kısıtlı iken (Ehrlich ve Liu, 2006, s. 161) İsveçli kimyager Alfred Nobel tarafından 1866'da dinamitin keşfedilmesi Fransa, Rusya ve ABD dâhil birçok ülkede anarşist ve popülist hareketlerin yükselişine etki etmiştir. Dinamit; dönemin diğer silah türlerine göre çok daha hafif olması, kolay kullanımı, kitleler üzerinde hem daha öldürücü hem de daha korkutucu olması sebebiyle, terörist tip saldırı eylemleri için çok uygun bir araç olmuştur (Chaliand ve Blin, 2007a, s. 180).

Şehirlerin nüfuslarının hızlı artışıyla ortaya çıkan toplumsal gerilimler, dinamitin keşfedilmesi ve mevcut ortamı doktrine ederek devrim gerçekleştirmeyi amaçlayan ideolojilerin ortaya çıkması, “eylemli propaganda”nın uygulanması için uygun bir zemin hazırlamıştır. Nitekim 1881 yılı Krallara yönelik suikastların başlangıç yılı olmuştur. Rus Çar II. Alexander, “Halkın İradesi” (Narodnaya Volya) adlı anarşist örgüt tarafından bombalı saldırı eylemi ile öldürülmüştür (Chaliand ve Blin, 2007a, s. 178). 1883'te ABD'deki İrlandalıların kurduğu “Clan na Gael” ile İrlanda Cumhuriyet Kardeşliği (Irish Republican Brotherhood) örgütü taktik bir ittifak kurarak İngiltere'nin Londra metrosu ve ana tren istasyonu ile diğer şehirlerde bombalı eylemler başlatmıştır. Bu bombalı eylemlerin amacı; kendi davalarına dikkat çekmek olsa da, yoldan geçen ve demiryolu yolcusu çok sayıda kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur (Hoffman, 2006, s. 10).

“Anarşist dalga” (1880-1920) olarak adlandırılan bu dönemde, şehirlerin terörist gruplarca örgütlenme, propaganda ve eylemsellik açısından oldukça önemli olduğu görülmektedir. Dinamitin icadı ile birlikte 1880'lerde, anarşist terörizmin en belirgin eylemleri Almanya, Avusturya ve ABD'de gerçekleşirken, 1890'lardan itibaren Fransa, İspanya, İtalya ve Portekiz gibi batı ve güney kıta Avrupası ülkelerine yayılmıştır. Bu ülkelerde anarşist teröristler tarafından 60'tan fazla kişi öldürülmüş ve 200'den fazla kişi dinamit, tabanca ve hançerle yaralanmıştır. Kurbanların sayısı nispeten az olsa da birçoğunun siyasal ve sosyal açıdan yarattığı etki, bu şiddet eylemlerinin kötü şöhretini büyük ölçüde arttırmıştır (Rapoport, 2004, s. 47).

Bu eylemlerin etkisinin yüksek olmasının bir diğer önemli nedeni ise Paris, Barselona ve Roma gibi büyük kent merkezlerinde meydana gelmeleridir. Büyük şehir merkezlerinde düzenlenen eylemlerin hedefi ise çoğunlukla ses getirebilecek ve kalabalık kitlelerin bulunduğu ortamlar olmuştur. Örneğin 1893'te Barselona'da otuzdan fazla insan hayatını kaybetmesine neden olan opera binasının bombalanması eylemi ile İtalya'da 1894'te parlamento binasının bombalanması eylemleri halkı önemli ölçüde korku ve paniğe sürüklemiştir (Jensen, 2004, s. 134-139; Chaliand ve Blin, 2007a, s. 178-179).

Aynı dönemde Osmanlı Devleti topraklarında da benzer eylemlerin gerçekleştirildiği ve şehirlerin bu maksatla bir eylem alanı olarak seçildiği dikkat çekmektedir. Osmanlı Makedonya'sında ortaya çıkan İç Makedonya Devrimci Örgütü ve anarşist ideoloji etrafında birleşmiş bir grup olan ve "Gemiciler" olarak anılan oluşumun Selanik'te planlayıp gerçekleştirdiği eylemler bunu göstermektedir. 28 Nisan 1903'te Selanik limanındaki Fransız gemisi Guadalquivi'nin dinamitle patlatılması ve akabinde 29 Nisan'da şehir merkezinde kafelere yapılan bombalı saldırılar ile Selanik Osmanlı Bankası'nın bombalanması dikkat çeken terör eylemleri olarak tarihe geçmiştir (Şenışık, 2017: 297). Rus anarşist örgüt "Halkın İradesi"nin (Narodnaya Volya) yöntemlerinden etkilenen Ermeni terör örgütleri İstanbul'da çeşitli bombalı terör eylemleri gerçekleştirmiştir. 26 Ağustos 1896 tarihinde İstanbul'un çeşitli semtlerinde silahlı ve bombalı saldırılar ile Osmanlı Bankası ele geçirilmiştir. Avrupalı devletlerin müdahalesi ile baskını yapan teröristler bir Fransız gemisiyle Malta'ya götürülmüştür (Laqueur, 2001, s. 43-44; Engin, 2001, s. 37-38; Chaliand ve Blin, 2007a, s. 193).

Birinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem: Sömürge Karşıtlığı

"Sömürge karşıtı" olarak adlandırılan ikinci dalgada (1920-1960) yaşanan terör olaylarında da şehirler önemini devam ettirmiştir. Bu dönemde terörist örgütler hedef yelpazelerini genişleterek farklı hedeflere yönelik eylem gerçekleştirmeye başlamışlardır. Özellikle daha önceleri devletin önemli politik figürlerine yönelik gerçekleştirilen suikast eylemlerinin istenen etkiyi yaratmamasının hedef yelpazesinin genişlemesinde etkili olduğu ifade edilebilir. Nitekim bu süreçte terörist örgütler "devletin gözü ve kulağı" olarak görülen polis ile ailelerini hedef alan sistematik terörist eylemlere yönelmişlerdir. Teröristler polisi hedef alan eylemler ile polisin yetersizliğini ortaya koymayı ve nihayetinde askerî güçlerin olaylara müdahale ederek şiddetin tırmandırılarak toplumsal desteği yanlarına çekmeyi amaçlamışlardır (Rapoport, 2004, s. 54).

1931-1948 arasında Filistin’de İngiliz yönetimine karşı faaliyet gösteren Yahudi Irgun (Irgun Zvai Leumi/Ulusal Askerî Örgütü) terör örgütü, hükümet kurumlarının öncelikli olarak hedef alınmasını içeren bir strateji benimsemiştir. Irgun, Şubat 1944’te Filistin’in üç büyük şehri olan Kudüs, Tel Aviv ve Hayfa’da aynı anda göçmenlik departmanının bombalanmasıyla faaliyete geçmiştir. Özellikle de hükümetin politikalarının uygulanmasını sağlayan güvenlik güçleri hedef olarak seçilmiştir. En önemli bombalama eylemlerinden biri 1946’da Kudüs’te King David oteline yapılan bombalı saldırıdır. Bu saldırı da 91 kişi hayatını kaybetmiş 45’i ise yaralanmıştır. Irgun, şehirlerde gizlenmeyi, örgütlenmeyi ve eylemlerini gerçekleştirdikten sonra da şehrin kalabalığına karışıp normal vatandaşlar gibi hareket etmeyi eylem stratejisi olarak benimsemiştir. Irgun örgütünün amacı; İngilizleri askerî olarak yenmek değil, Filistin’deki İngiliz yönetimini zayıflatmak ve çekilmeye zorlamak için şiddeti tırmandırmak ve hükümetin sembolü olacak hedeflere saldırmaktır (Hoffman, 2006, s. 48).

Aynı dönemde Cezayir’de 1954-1962 yılları arasında Fransız sömürge yönetimine karşı kapsamlı bir ayaklanmaya girişen “Ulusal Kurtuluş Cephesi”nin (Front De Liberation Nationale/FLN) şehirlere yönelik eylem ve faaliyetleri terörist faaliyetler için şehirlerin önemini bir kez daha ortaya koymuştur. İlk iki yılında başarısız olan örgütün kırsal yapılanması dağılma noktasına gelmiştir. Bu noktada örgüt stratejisini şehirlere odaklama kararı almış ve eylemlerini özellikle başkente yöneltmiştir. Şehirlerde artan terör olaylarına karşı Cezayir’deki Fransız Valisi orduyu davet etmiş ve 7 Ocak 1957’de Fransa’nın seçkin bir birliği olan 10. Paraşüt/Hava İndirme Tümeni komutanı General Jacques Massu şehirlerde düzeni sağlamak için tam yetkiyi almıştır. FLN buna cevap olarak Birleşmiş Milletlerin yıllık açılış oturumuna denk gelecek şekilde 28 Ocak’ta genel bir saldırı ilan etmiştir. Nitekim bu dönemde FLN; barlar, kafeler, şehrin kalabalık cadde ve sokakları ile seyircilerle dolu stadyumları hedef almıştır. FLN tarafından gerçekleştirilen terör saldırılarında iki hafta içerisinde 15 kişi ölmüş, 105 kişi de yaralanmıştır. Fransız yönetimi askerî açıdan başarı elde etmiş olsa da Cezayir’de Fransız ordusunun vahşete varan operasyonel faaliyetleri, bir taraftan Cezayir halkını yabancılaştırarak FLN örgütüne yönelik halk desteğinin artmasına neden olurken diğer taraftan Fransız iç kamuoyunun Fransız ordusunun Cezayir’deki harekâtın sürdürülmesi yönündeki desteğinin azalmasına neden olmuştur. Nitekim Fransız ordusu 1962 yılında Cezayir’den çekilmek durumunda kalmış ve Cezayir bağımsız bir ülke haline gelmiştir (Hoffman, 2006, s. 57-60).

Şehir eylem stratejisini kullanan örgütlerden biri de Kıbrıs’ta 1953 yılında General George Grivas liderliğinde faaliyetlerine başlayan “Kıbrıs

Savaşçılarının Etnik Örgütü” (National Organization of Cypriot Fighters/EOKA) adlı terörist örgüttür. Grivas, EOKA'nın stratejisini şehirlerde 8-10 kişilik bireysel gruplar ile saldırı eylemleri gerçekleştirerek İngiliz birliklerini mümkün olduğunca şehirlerde güvenliği sağlamaya odaklayarak, Kıbrıs adasının kalanında kontrolü daha kolay elde etmek olarak belirlemiştir. Böylece İngilizler teröristlerin ne zaman nereye saldıracaklarını bilememeleri nedeniyle hiçbir yerde kendilerini güvende hissedememişlerdir. Şehirleri hedef alan bu stratejinin, İngiliz güvenlik güçlerinin dağınık kullanılmasına, korku ve endişeye kapılmasına ve yıpranmasına neden olduğu ifade edilmektedir (Hoffman, 2006, s. 54-55).

1955 yılının sonunda örgüt tarafından şehirlerde uygulanan vur-kaç taktiği ile her hafta ortalama iki İngiliz askeri veya polisin öldürülmesi, güvenlik güçlerini savunmada bırakmış ve etkili karşı operasyonlar yapamamalarına neden olmuştur. Şehirlerde gerçekleştirilen terör eylemleri aynı zamanda uluslararası medyanın da Kıbrıs konusuna dikkatinin çekilmesini sağlamıştır. Yahudi Irgun terör örgütünün lideri Menachem Begin gibi EOKA lideri Grivas'ta, acımasız terörist saldırıların İngiliz kuvvetlerinin moralini bozacağını ve aşırı tepkiyle karşılık vererek Kıbrıslı Rumları EOKA'ya daha çok yönelteceğini öngörmüştür. Nitekim EOKA'nın 400 silahlı militanı ile 750 destekçisine karşı İngiliz güvenlik güçlerinin sayısı 40.000'e kadar çıkmıştır (Hoffman, 2006, s. 55-56).

Soğuk Savaş Dönemi: Yeni Sol Dalga

Geçmişte çoğunlukla tarımsal alanda gelişmekte olan bölge ve ülkelerde, devlet otoritesi ile ticaretin merkezi şehirler genellikle devrimlerin uzak bir hedefi olarak görülmüştür. Gücün merkezi, ticaretin temeli ve hükümet otoritesinin nihai karakolu olan şehirlerin boyun eğdirilmesi, kırsal kitleler seferber olduktan ve kırsal yerler fethedildikten sonra nihai zaferin son ve kesin noktası olarak görülmüştür. Bu süreçte kırsal alana konuşlandırılacak güvenlik güçlerini şehirlere kanalize etmek, şehirlerdeki halkı korkutmak, hükümete olan güveni zayıflatmak ve ulusal ve uluslararası alanda hareketlerine ve amaçlarına dikkat çekmek için izole terör eylemleri gerçekleştirilmiştir. Meksika'da Pancho Villa'dan Çin'de Mao ve 1950'lerde Küba'da Fidel Castro'ya kadar şehirler - kırsal alandaki parlak başarıların sonunda- devrimlerin bitiş noktasını temsil etmişlerdir (Taw ve Hoffman, 1995, s. 71).

“Yeni sol dalga” olarak adlandırılan üçüncü dalga (1960-1990) terörizmde askerî odaklı bir strateji ile Küba'da başarıya ulaşan Che

Guevara, benzer bir ayaklanmayı Bolivya'da denemiştir (O'Neill, 2005, s. 59-61). Guevara'nın "foco" olarak adlandırılan askerî odaklı stratejisinde, kendini adanmış "çekirdek öncü bir grubun" silahlı mücadele ile mevcut politik koşulların değiştirilebileceğini öngörülmüştür (Martin, 2003, s. 135-136).

1967'de Küba'daki kırsal "foco" (odak) devrim stratejisini Bolivya'da uygulamaya koyan Ernesto Che Guevara'nın ölümü ile birlikte devrim girişiminin başarısız olması, devrimci teorisyenleri şehirleşmenin yüksek olduğu Latin Amerika ülkelerinde şehir merkezli "foco" stratejisini uygulamaya yöneltmiştir. Kırsal "foco" stratejisinin aksine bu stratejide önce şehirlerin kontrol altına alınması ve sonrasında kırsal alanın ele geçirilmesi öngörülmüştür (Taw ve Hoffman, 1995, s. 71). Che Guevara'nın 1967'de Bolivya'da askerî odaklı kırsal "foco" stratejisinin başarısızlıkla sonuçlanması, 1960'lı yıllarda Brezilya'daki yönetime karşı mücadele eden Carlos Marighella'yı (1911-1969) şehir ve kırsal gerilla savaşını birleştirecek yeni bir strateji geliştirmeye yöneltmiştir. (Laquer, 2001: 178; Chaliand ve Blin, 2007b: 230-231). Brezilya'da "Ulusal Özgürleştirme Eylemi" (Ação Libertadora Nacional/ALN) örgütünün lideri olan Carlos Marighella şehirlerde örgütlenmenin nedenlerini, amaçlarını, hedeflerini ve taktiklerini "Şehir Gerillasının El Kitabı" (Minimanual Of The Urban Guerilla) adlı kitabında toplamıştır. Marighella'nın bu kitabı dönemin birçok sol ideolojik terörist grubun şehir eylemlerine yönelmesinin esin kaynağı olmuştur (Laquer, 2001, s. 185). Ayrıca bu dönemde Venezuela, Arjantin ve Bolivya'daki kırsal isyan hareketlerinin hükümetin güvenlik kuvvetleri tarafından yenilgiye uğratılması, nüfuslarının yarısının şehirde yaşadığı Brezilya ve Arjantin'deki devrimci hareketler tarafından şehirlerde gücü elde etmenin mevcut yönetimi ele geçirmenin koşulu olarak görülmesine neden olmuştur (Wilkinson, 2011, s. 27).

Marighella, stratejisinde şehirlerdeki terörizmi kırsaldaki gerilla mücadelesinin bir önceki aşaması olarak görmüştür. Doğrudan askerî stratejilere ya da sadece kırsal dayalı yöntemleri uygulamaya ve tartışmaya devam eden komünist örgütleri şiddetle eleştirmiş ve devrim için "nesnel koşullar" henüz olgunlaşmadığını bu nedenle mücadelenin hem kırsal hem de şehir gerilla savaşı ile sürdürülmesi gerektiğini vurgulamıştır (Baumann, 1973, s. 19). Brezilya'ya özgü coğrafî ve demografik faktörleri değerlendirerek hareketin "Brezilya'nın Kalbi" olarak adlandırdığı Guanabara-Sao Paulo-Belo Horizonte şehirleri üçgeninde olması gerektiğini savunmuştur (Marighella, 2003, s. 86). Bu dönemde Marighella tarafından teorileştirilen şehir terörizmi Latin Amerika'da başta Brezilya'da ALN olmak üzere Uruguay'da "Ulusal Özgürlük Hareketi" (Movimiento de Liberacion Nacional/MLN) ve Arjantin'de "Halkın Devrimci Ordusu"

(Ejército Revolucionario del Pueblo/ERP) örgütleri tarafından uygulamaya geçirilmiştir. Bu örgütler eylemlerinde daha çok şehirlere odaklanmış ve çoğunlukla soygun, adam kaçıma ile suikast tarzı eylemlere yönelmişlerdir (Laquer, 2001, s. 185).

Latin Amerika’da süren terör dalgası eş zamanlı olarak Avrupa’da da etkisini göstermiştir. Almanya’da “Baader-Meinhof Fraksiyonu”, İngiltere’de “Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu” (Provisional Irish Republican Army/PIRA), İspanya’da “Bask Yurdu ve Özgürlük” (Euskadi Ta Askatasuna/ETA), İtalya’da Kızıl Tugaylar ile Japon Kızıl Ordusu eylem faaliyet alanı olarak şehirleri kullanmışlardır (O’Neill, 2005, s. 75). Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC)’nin 22 Temmuz 1968’de Roma-Tel Aviv hattında gerçekleştirdiği uçak kaçıma eylemi terör eylemlerinin etkisini uluslararası boyutlara taşımıştır (Hoffman, 2006, s. 63). Nitekim 1960-1990 yılları arasında en çok karşılaşılan eylem türleri uçak kaçıma, rehin alma ve büyükelçiliklere saldırılar olmuştur (Demir, 2018, s. 166). Bu dönemde ortaya çıkan bazı terörist gruplar eylem ve faaliyet alanları olarak hem kırsal bölgeleri hem de şehirleri aynı anda kullanmaya başlamıştır. Nitekim Peru’da “Peru Komünist Partisi - Aydınlık Yol” (Partido Comunista Del Peru – Sendero Luminoso/PCP-SL) adlı örgüt başlangıçta yoksul olan Ayacucho bölgesinde sadece kırsal alanda faaliyet gösterirken zamanla saldırı eylemlerini başkent Lima ve diğer şehirlere de yaymıştır. Benzer şekilde Filipinler’deki “Yeni Halk Ordusu” (Bagong Hukbong Bayan/BHB), şehir terör taktikleri ile kırsal gerilla savaşını bir arada kullanmıştır (Raymond, 2003, s. 80).

Türkiye’de 1960’lı yılların sonlarında şiddet içeren sol ve sağ öğrenci olayları sonrasında birçok radikal sol ideolojik terörist örgüt ortaya çıkmıştır. Nitekim Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) kırsal alanı esas alan (sözde) halk savaşını stratejisini benimserken, Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi (THKP/C) ise şehir gerilla stratejisini Mao’nun uzun süreli halk savaşı stratejisi ile sentezlemiştir. Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist (TKP/ML) ise Marksizm-Leninizm-Maoizmi esas alarak mücadelenin kırsaldan başlayarak şehirlere doğru yayılması gerektiğini savunurken Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi (DHKP/C) ses getiren eylemlerini şehirlerde gerçekleştirmiştir. Marksist Leninist Komünist Partisi (MLKP) mücadelenin şehirlerden başlayarak kırsala yayılması gerektiğini savunurken, Maoist Komünist Partisi (MKP) kırsal alanları esas alan mücadeleyi benimsemiştir (Kurum ve Çardak, 2023). Nitekim dünyadaki sol konjonktürdeki çeşitliliği bağlı olarak Türkiye’deki sol terörist örgütler de amaçlarına ulaşmak için kimi zaman kırsal alanı kimi zaman şehirleri veya her ikisinin karışımını esas alan stratejiler benimsemişlerdir.

Şehir Eylem Stratejisinin Doktrine Edilmesi: Marighella'nın Şehir Gerillasının El Kitabı

Şehir eylem stratejisine ilişkin fikirlerini “Şehir Gerillasının El Kitabı” (1969) adlı kitabında toplamış olan Carlos Marighella, stratejisini önce şehirde gerilla eylemlerine başlanarak kökleşmenin sağlanması ve sonrasında kır gerillasının başlatılması olarak öngörmüştür. Brezilya'nın Sao Paulo ve Rio gibi nüfusu kalabalık şehirlerini “insan okyanusu” olarak tanımlamış ve şehir gerillasının 1969'un ikinci yarısında diğer vatandaşların içinde gizlenen “sudaki balık” gibi kökleştiğini belirtmiştir. Kır gerillasının da aynı yılın sonunda başlatılması düşünülmüştür (Marighella, 2003, s. 27).

Marighella, niçin şehir gerillası ile mücadeleye başlandı sorusuna “Ülkenin içinde bulunduğu dikta ortamında, propaganda ve kamuoyunda tanınma olanakları, özellikle şehirlerde vardır” şeklinde cevap vermiştir. Şehirlerdeki mevcut durumun gerillayı başlatabilmek için istenilen nesnel ve öznel koşulları bir araya getirdiğini düşünmüştür (Marighella, 2003, s. 46). Ekim 1969'da Conrad Detrez tarafından derlenen bir mülakatta Marighella, “devrimci savaş” mücadelesinde şehir gerillası ve psikolojik savaşın kır gerillasının önüne geçtiğini öne sürmüştür. “Devrim mücadelesine” devlet güçlerinin yoğunlaşmasına imkân veren kır gerillası ile başlamak yerine şehir gerillası ve psikolojik savaş ile başlamanın daha etkili olacağını ifade etmiştir. Şehir eylemlerine karşı Brezilya yönetiminin askerî yönetime dönüştüğünü ve bu şekilde askerî yönetim tarafından alınan sert tedbirlerin halkı hoşnutsuz ederek kendi hareketlerinin güçlenmesini sağlayacağını ve mevcut yönetimin meşruluğunun azalacağını öngörmüştür (Marighella, 2003, s. 55-56).

Devrimci savaşın şehir gerillası, psikolojik savaş veya kır gerillası biçimlerinde kendini gösteren uzun süreli bir savaş olduğunu belirten Marighella (2003, s. 63, 67-69, 76), şehir gerillasında olması gereken temel özellikleri de şu şekilde özetlemiştir:

- Şehir gerillasının hedefi, kır gerillasına destek olmak, silahlı halk kuvvetleriyle birlikte yepyeni bir devrimci sosyal ve politik yapı kurmaktır.

- Şehir gerillasının düzenli dikta kuvvetlerine karşı avantajı; dikta kuvvetlerinin halkın nefret ettiği düşman adına hareket etmesine karşılık, şehir gerillasının savunduğu haklı davanın halkın kendi davası olmasındandır.

- Şehir gerillası halk arasında yaşamasını bilmeli, hayatını çalışarak kazanmalı ve normal şehir hayatına aykırı düşmemeye dikkat etmelidir. Eğer polis tarafından tanınıyor veya aranıyorsa gizlenerek yaşmalıdır.

- Görevlerini yerine getirebilmek için şehir gerillaları 4-5 kişilik küçük gruplar halinde örgütlenmelidir.

Şehir gerillasının en önemli tekniğinin sürekli saldıran ve hareketli olan taraf olması ve savunmanın kendileri için ölüm olduğunun kabul edilmesidir. Sürekli saldırılar ile hükümet kuvvetlerinin yıpratılması, demoralize edilmesi ve saf dışı bırakılarak kır gerillasının meydana çıkması ve gelişmesine ortam sağlanması öngörülmüştür (Marighella, 2003, s. 79).

Marighella (2003, s. 86), Brezilya'da şehir gerillasının saldırı esasına dayanan eylemlerinin amaçlarını da şu şekilde sıralamıştır:

- Brezilya diktasının ve Kuzey Amerikan egemenliğinin dayandığı, ülkede bütün kudreti elinde tutan büyük sanayi maliye-ekonomi-politika-kültür-ordu-subay kompleksinin dayandığı Rio-Sao Paulo-Belo Horizonte üçgenini sarsmak.

- Diktatörlüğün mahalli emniyet ve muhafaza sistemini zaafa uğratmak, devamlı saldırılarımız karşısında diktanın güçlerini daima savunma durumunda bırakmak böylece düşmanı hareketsiz bir durumda kalmaya mahkûm etmek, nereden, nasıl ve ne zaman geleceğini bilmediği saldırılarla düşmanın stratejik sinir merkezlerini tahrip etmek.

- Diktanın kuvvetlerini dağıtmak için, kendi başına hareket edebilen ayrı ayrı gruplarla birçok noktadan saldırıya geçerek hükümet kuvvetlerini belli noktada yoğunlaştırmasına fırsat tanımadan bütün ülke çapında mücadeleye girmeye zorlamak.

- İzlenmesi mümkün olmayan, bitmez tükenmez eylemlere girişerek karışıklıkları sistemli şekilde artırmak, böylelikle diktayı, kırlarda baskı kuramayacak ve birliklerinin büyük kısmını şehirlerde tutmak zorunda kalacak bir duruma düşürmek.

- Diktanın güçlerini alışık oldukları yaşamın konfor ve rahatlığını terke mecbur etmek, kendilerini sürekli alarında ve sınırları gergin bir halde tutmak ya da hiçbir sonuca götürmeyen yanlış izler üzerine çekmek.

- Açık muharebeden ve kesin sonuçlu çatışmalardan kaçınmak, çok seri yapılan ve çok kısa süren yıldırım hücumlarıyla yetinmek.

- Kır gerillasının eylemlere girişmesine ve daha sonra da ulusal kurtuluşun devrimci ordusunun kurulmasına ortam hazırlayabilmesi için şehir gerillasına çok geniş bir hareket ve eylem serbestliği sağlamak.

Marighella, halkın desteğini elde etmek amacıyla, şehir gerillasının eylemlerini her zaman halkın çıkarları doğrultusunda sürdürmesi gerektiğini vurgulamıştır. “Diktanın” yolsuzluğunun görüldüğü her yerde şehir gerillası buna karşı savaştığını göstermelidir. Gerillanın halkın yararına işe karıştığını göstermedeki inatçılığın, halkın desteğini elde etmenin en iyi biçimi olarak öngörülmüştür. Dikta ise şehir eylemlerini kontrol altına almak için baskıyı artıracak ve bu durumda vatandaşların hayatını daha da dayanılmaz hale getirecektir. Devletin düzeni sağlamak için askerî bir düzene dönüşmesi sonucunda mağdur olan halk, hataların ve eziyetlerin tek sorumlusunu mevcut yönetim olarak görmeye başlayacak ve devlet ile iş birliğine girmeyi reddedecektir. Böylelikle kitlelerin desteğini kazanan “gerillalar” diktayı devireceklerdir. Şehirlerde başkaldırının başladığı andan itibaren, hazırlığı “şehir savaşına” bağlı kır gerillasının harekete girişmesine çalışılacaktır (Marighella, 2003, s. 101-102).

Marighella şehir gerilla stratejisinin zorlukları olarak; “yeterli tecrübeli elemanın olmaması, modern silahları tanıyan ve kullanabilen teknik elemanlarının olmaması, teknik personel yetiştirmek için yeterli zamanın olmaması ve atış ile nişancılık talimleri yapabilecek bir yerden yoksun olması şeklinde sıralamıştır (2003, s. 63, 68).

Marighella şehir terörizm stratejisinin esasını “iktidardakileri askerî durumu siyasi bir duruma dönüştürmeye zorlayacak şiddet eylemlerini gerçekleştirerek siyasi krizi silahlı krize dönüştürmek” olarak belirlemiştir. Bu şekildeki bir stratejiyle, devletin yetkililerinin baskıcı bir şekilde tepki göstermeleri için provoke edilerek aşırı karşılık vermesi öngörülmüştür. Ancak pratikte bu baskı, kitlelerin pasif desteğinden başka bir şey çıkarmadan devrimci örgütün parçalanmasına hizmet etmiştir. Bu tür eylemlerdeki potansiyel sosyal tabanın derinliği çok iyi anlaşılammış ve sempati ile organize destek arasında büyük bir fark olduğu kavranamamıştır. Aslında, Marighella’nın şehir gerilla savaşı stratejisinin bazı doğal zayıflıkları: hareketin yer altı doğası ve önemli niteliksel yetersizliği göz önüne alındığında organize halk desteğinin eksikliği ve 1964’ten bu yana diktatörlük altında yönetilen devletin zayıf olduğu varsayımdır. Kırsal “foco” stratejisini reddetmesine rağmen, Marighella’nın şehir gerilla stratejisi de şehir “foco” stratejisi olarak başarılı olamamıştır (Chaliand ve Blin, 2007b, s. 231).

Nitekim Marighella liderliğinde Ekim 1968’de üst düzey bir Amerikan ordu subayının suikastıyla başlatılan “Ulusal Kurtuluş Eylemi” (Ação Libertadora Nacional/ALN) hareketi, Marighella’nın Kasım 1969’da São Paulo’da öldürülmesiyle şehir gerilla savaşı başlatılmadan kaosa dönüşmüştür. Marighella’nın ölümünden sonra 1970’li yıllarda şehir terörizm stratejisiyle

Arjantin’de ERP, “Silahlı Kurtuluş Kuvvetleri” (Fuerzas Armadas de Liberacion/FAL) ve “Montonero Peronist Hareketi” (Movimiento Peronista Montonero/MPM); Uruguay’da “Tupamarolar” adlı terörist örgütler ortaya çıkmış ancak bu örgütlerin hiçbiri başarılı olamamışlardır. Bu örgütlerin şehirlerde şiddeti tırmandırmaları rejimlerin askerî diktatörlüğe dönüşmesine neden olmuştur (Chaliand ve Blin, 2007b, s. 232-234).

Latin Amerika’da şehir eylem stratejisini esas alan terörist örgütlerin neden başarılı olamadıklarının sebepleri şu şekilde özetlenebilir: İlk olarak örgütler, gizliliğe önem veren küçük gruplar ile başarılı eylem yapma ve medyada seslerini duyurma gibi ikincil öneme sahip görevlere odaklanmışlardır. İkinci olarak eylemlerin yürütülmesi ve hareketin güvenliğini sağlamaya çalışmak sınırlı enerjisi ve personeli olan örgütlerin tükenmesine neden olmuştur. Üçüncü olarak çatışma ortamında çoğunlukla halk pasif bir izleyici konumunda kalmıştır. Seçici olmaya yönelik çabaya rağmen terörizmin kullanımı etkili olmamış ve sonuçsuz kalmıştır. Dördüncü olarak tükenmişlik ve güvensizlik duygusu ile başlangıçtaki heyecanın üstü kapanmıştır. Son olarak sürpriz unsurunun zaman içerisinde etkisinin azalmasına bağlı olarak, etkili eylemler ile güvenlik güçlerinin zor duruma düşmelerine yönelik ilgi ve hayranlık, şiddetin genel anlamda kınanmasına ve reddine dönüşmüştür (Chaliand ve Blin, 2007b, s. 234). Ancak şehirleri esas alan bütün devrim girişimlerinde şehirlerde yaşayan halk teröristlerin amaçlarına duyarsız kalmış ve harekete geçirilememiştir. Toplumun şiddet içeren yaklaşımları kabul etmemesi nedeniyle teröristler kendilerini marjinalleşmiş bulmuşlardır. Bunun yanında şehirlerdeki lojistik ve güvenlik yönündeki güçlükler, teröristlerin faaliyetlerini uzun süre devam ettirmesini zorlaştırmıştır (Taw ve Hoffman, 1995, s. 71-72).

Latin Amerika teröristlerinin şehirde karşılaştığı diğer bir zorluk da hükümetin kalesi ve ülkenin siyasi ve ticari sinir merkezi olan şehirlerin içinde ve çevresinde hükümet güçlerinin yoğunlaşabilmesidir. Bu şekilde yoğunlaşan güçler, eğer yenilgiye uğratılmamışlarsa, herhangi bir şehir temelli isyanı kontrol altına almada yeterli olmuşlardır. Her ne kadar bombalama, vur-kaç saldırı ve kaçırma gibi bireysel eylemler gerçekleştirilmiş olsa da, çoğu hükümet -tamamen beceriksiz veya tamamen güçsüz olmadıkça- şehirlerdeki ayaklanma girişimlerini kolaylıkla bastırabilmiştir. Hükümetlerin güvenlik güçlerinin yeterli tedbirler alması, terörist örgütlerin eylem birimlerinin sayılarını azaltarak daha küçük hücrelere dönüşmeye zorlamıştır. Bu şekilde terörist saldırı gruplarının küçülmesi aynı zamanda eylem kapasitelerinin sınırlı kalmasına ve hükümet güvenlik kuvvetlerini yenilgiye uğratacak seviyeye ulaşamamalarına neden olmuştur (Taw ve Hoffman, 1995, s. 72).

Terörizmin Küreselleşmesi: 11 Eylül 2001 Terör Saldırıları

Günümüzde ulusal sınırları aşan farklı amaç ve hedefleri olan çeşitli terörist gruplar ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrasında küreselleşmenin yoğunlaşması, 1979 İran devrimi ve Afganistan işgali ile dinin politik bir araç olarak ön plana çıkması, bir ülkenin sınırları içerisinde amaç ve hedefleri olan terör hareketlerinden farklı olarak El Kaide gibi küresel amaç ve hedefleri olan terör hareketlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. El Kaide bütün dünyayı savaş alanı olarak kabul ederek, dünyanın herhangi bir yerinde saldırı eylemi gerçekleştirebilmeyi öngörmüştür (O'Neill, 2005, s. 65-66). Geçmişte terörist gruplar sömürge yönetimlerini ülkelerinden çıkarmayı, mevcut rejimi yıkmayı veya belirli bir bölgeyi merkezi yönetimden ayırarak özgürleştirmeyi amaçlarken, El Kaide bağlamında ortaya çıkan yeni anlayışta terörizm, uluslararası asimetrik savaşın potansiyel bir silahı olarak ortaya çıkmıştır (Raymond, 2003, s. 81).

Küresel bir politik sistem (sözde halifelik) kurmayı amaçlayan El Kaide, sürekli ve spekülatif terör saldırılarıyla; ABD ile müttefiklerini baskı altına almayı ve ekonomik kaynaklarını kurutmayı öngörmüş ve öncelikle ABD'nin Müslüman topraklarındaki "(Kuzey Afrika'dan Güney Asya'ya) varlığını ve etkisini ortadan kaldırmayı, sonrasında da "dininden dönmüş" olarak nitelediği devletlerin ortadan kaldırılmasını hedeflemiştir (Raymond, 2003, s. 82; O'Neill, 2005, s. 65-66). Bu amaç ve hedefler El Kaide'nin; hem "uzaktaki düşman" ABD ile batıyı hedef alan, hem de "yakındaki düşman" Ortadoğu'da ve Asya'da "yoldan çıkmış", otoriter ve (sözde) İslam karşıtı rejimleri hedef alan geniş kapsamlı cihat hareketi başlatmasına neden olmuştur (Hoffman, 2006, s. 285). El Kaide amaç ve hedeflerine ulaşmak için çeşitli bölgelerdeki bağlantıları ve yerel işbirlikçileriyle dünyanın birçok yerinde gerçekleştirdiği şiddetli saldırılar ile uluslar ötesi terör kampanyası başlatmıştır (O'Neill, 2005, s. 66).

El Kaide tarafından 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleşen terör saldırıları, terörizmin doruk noktasına ulaştığı bir süreç olmuştur. Şehirlerde yapılan terörist eylemlerin şiddetinin hangi seviyelere kadar ulaşabileceğinin ve insanlar üzerinde yaratabileceği korku ikliminin dehşet verici bir örneği olarak El Kaide terör örgütünün bu saldırıları terör örgütlerinin şehir eylem stratejisinde de önemli bir farklılaşmayı göz önüne sermiştir. Terörizmin sembolik hedefleri artık yerini mümkün olan en fazla sayıda insanın öldürülmesi olarak değiştirmiştir. Hiyerarşik olmayan gevşek bağlarla birbirine bağlı ağ türü bir organizasyon yapılanması ile El Kaide şehirlerde hücresele ağlar kurarak farklı ülkelerde örgütlenmiş ve eylemlerini de farklı coğrafyalara taşımıştır (Kilberg, 2012, s. 813-815).

11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi'ne gerçekleştirilen terör

saldırısında 2.825 kişi ölmüş, küçük işyeri sahipleri dâhil 100.000'e yakın iş insanı saldırıdan doğrudan etkilenmiştir (Marcuse, 2004, s. 266). 11 Eylül 2001 saldırıları ile şehir merkezlerinde gerçekleştirilen terörün asimetrik bir savaş türü olarak çeşitli radikal grupların siyasi hedeflerine ulaşmasının ana dayanağı haline gelmeye başladığı değerlendirilmektedir. 11 Eylül 2001 saldırıları terörizmin etkilerini dünyanın büyük şehirlerine yayma yeteneğine sahip olduğunu göstermiştir. Terörizm Bilgi Tabanı'na (Terrorism Knowledge Base) göre 1968-2005 yılları arasında dünyanın en çok saldırıya uğramış otuz ülkesinde toplam 5.866 uluslararası terör olayı meydana gelmiştir. Bu terör saldırı olayların %84'ü (4.942 olay) şehirlerde meydana gelmiştir. Bu olaylarda 9.854 ölüm ve 44.296 yaralanma olmak üzere toplam 54.150 zayıat meydana gelmiştir. Ölümlerin %83,4'ü (8.220), yaralanmaların %95,5'i (42.330) ve toplam zayıatın %93.5'i (50.647) şehirlerdeki terör saldırılarında gerçekleşmiştir (Valiyev, 2007, s. 5).

11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında 2005 yılına kadar Birleşik Krallık, İsrail, Sri Lanka, Rusya, Lübnan, Türkiye, İtalya, Endonezya, Pakistan, Kolombiya, Arjantin, Kenya, Tanzanya, Hırvatistan, Fas, Singapur, Filipinler, Suudi Arabistan, Kuveyt ve Irak gibi 24'ten fazla ülkede 350'den fazla intihar saldırısı gerçekleştirilmiştir (Hoffman, 2006, s. 131). 2004'de Madrid'de, 2005'te Londra'da, 2011'de Oslo'da, 2015'te Paris'te, 2016 Brüksel, Nice ve Berlin'de, 2017'de Manchester, Londra ve Barselona gibi Avrupa'nın önemli başkent ve şehirlerinde önemli terör saldırıları gerçekleştirilmiştir. Bu saldırılarda 600'den fazla insan hayatını kaybetmiş, 3500'ü aşan sayıda insan da yaralanmıştır (Esen, 2017).

Irak'ın 2003'te ABD işgali sonrasında ABD güdümünde oluşturulan Irak yönetimine karşı El Kaide'nin Irak uzantısı gruplar ile yerel olarak ortaya çıkan DEAŞ³ tarafından Irak'ın birçok şehrinde şiddetli terör saldırıları gerçekleştirilmiştir. DEAŞ, 2011 yılında Suriye'de başlayan iç çatışmalar sonrasında 2014 yılında Irak'ta Musul'u ele geçirerek Suriye'ye kadar bir alanda "de facto" bir yönetim oluşturmuştur. El Kaide gibi başta sosyal medyada çeşitli öldürme videoları yayımlayarak internet ortamını etkili kullanabilen DEAŞ, hem Suriye ve Irak'ta önemli şehir ve ekonomik bölgeleri ele geçirerek önemli bir güç haline gelmiş hem de dünyanın farklı ülkelerindeki şehir merkezlerinde "yalnız kurt" olarak nitelendirilen elemanları vasıtasıyla birçok ölümcül ve korku veren saldırılar gerçekleştirmiştir (Stern ve Berger, 2015). DEAŞ, diğer terörist örgütlerden farklı olarak Irak, Suriye ve Libya'da geleneksel askerî yeteneklere sahip

³ Genelde Arapça DEAŞ (ad Davlah al-İslamiyah fil-Iraq wa ash-Sham) ile IŞİD (Irak ve Şam İslam Devleti) isimleri literatürde sıklıkla kullanılan kısaltmalardır. Bu çalışmada standartlık sağlanması açısından DEAŞ kısaltması kullanılmıştır.

yaklaşık 30.000 savaşçısıyla belirli bölge ve şehirleri devlet gibi kontrol eder duruma gelmiştir (Beccaro, 2018, s. 210-211).

“Savaş Araştırma Enstitüsü” (The Institute for the Study of War/ISW) DEAŞ’ın eylem ve faaliyet alanlarını üç halkada açıklamıştır. İlk halkada sözde “halifelik” devletini kurmayı planladığı ‘iç halka’ Ürdün, İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye ve Irak bölgesi olarak tanımlanmıştır. Örgüt Irak ve Suriye’de nüfusu kontrol etmek için ilk olarak su gibi yerel stratejik kaynakları ele geçirmiştir. Nitekim DEAŞ 2014-2016 yılları arasında Fırat ve Dicle havzası ile buradaki bazı barajları kontrol altına alarak su ve elektriği bölgedeki yerel halka karşı baskı yapmak ve desteklerini kazanmak için bir silah olarak kullanmıştır. Barajları kontrol altına alması elektrik ve su kaynaklarını kontrol etmesinin yanında suyun akışını keserek ve artırarak operasyonel avantajlar elde etmiştir. Suyu keserek kuruyan nehir yataklarını saldırı güzergâhları olarak sürpriz/beklenmedik bir şekilde kullanma imkânı bulmuştur (Beccaro, 2018, s. 211). DEAŞ, otorite boşluğu yaşanan bölgelerde oluşturduğu konvansiyonel askerî gücü ile hem kırsal alanlardaki stratejik noktaları hem de şehirleri kontrol altına alarak önemli bir güç elde etmiştir.

DEAŞ’ın etki yaratmayı hedeflediği ikinci halka ise tarihsel olarak Arap yöneticiler tarafından Fas’tan Pakistan’a tutulan ‘yakın çevre’ olarak nitelendirilmiştir. Libya ve Sina’daki DEAŞ’ın saldırı eylemleri, 2015-2016 yılları arasında Sirte gibi daha istikrarlı bir mevcudiyete dönüştürülebilen bu tür operasyonlara iyi bir örnek teşkil etmektedir. Üçüncü halka ise Avrupa, ABD ve Güneydoğu Asya gibi ikinci halkanın dışındaki alanlar ‘uzak çevre’ olarak tanımlanmıştır. Bu bölgelerde DEAŞ, Paris ve Brüksel’deki gibi dağılık ama kanlı terörist saldırılar gerçekleştirmiştir (Beccaro, 2018, s. 211). DEAŞ, Irak ve Suriye’de ‘iç çevre’ olarak kontrol altına aldığı hem kırsal alanları hem de önemli şehirleri hem insan kaynağı hem de maddi kaynak olarak kendi faaliyetlerini desteklemek için kullanmıştır. ‘Yakın çevre’ olarak tanımlanan Müslümanların çoğunlukta yaşadığı ülke ve bölgelerde ise “dininden dönmüş” olarak kabul ettikleri mevcut yönetimleri istikrarsızlaştırmak ve ‘uzak çevre’ olarak tanımlanan ‘kâfir’ olarak nitelendirdikleri ülkelerde ayırım gözetmeyen ve daha çok insanın ölmesini amaçlayan korku verici terör saldırı eylemleri gerçekleştirmiştir. Söz konusu amaç ile hedeflerine ulaşmak ve daha büyük etki yaratmak için hem yakın çevrede hem de uzak çevredeki terör saldırılarının hedeflerini dünyanın önemli şehir merkezlerinden seçmiştir.

DEAŞ, Küresel Terörizm Veri Tabanı’na (Global Terrorism Database/GTD) göre 2013-2018 yılları arasında Irak ve Suriye’de gerçekleştirdiği saldırılar hariç toplam 223 saldırı gerçekleştirmiştir. Bu

saldırıları Türkiye dâhil olmak üzere Irak ve Suriye'nin çevre Ortadoğu ülkelerinin yanında Belçika, Fransa, Almanya ve İngiltere gibi Avrupa ülkeleri ile okyanus ötesi Avustralya, Endonezya, Malezya ve Filipinler gibi farklı ülkelerdeki önemli şehir merkezlerinde gerçekleştirilmiştir.⁴ Bu saldırıların türleri incelendiğinde ilk üç sırada 130 bombalı saldırı, 57 silahlı saldırı ve 22'si rehin alma eyleminin olduğu görülmektedir. Söz konusu veri tabanına göre DEAŞ'ın terör saldırısı hedeflerinin (toplam 223 saldırı) yaklaşık %66'sını (42 askerî ve 33 polis hedeflerinin dışında kalan) yumuşak hedefler oluşturmaktadır.

Tarihsel süreçte modern terörizmin ortaya çıktığı 19. yüzyılda terörist örgütler genelde mevcut yönetimlere karşı halk kitlelerinin dikkatini çekmek ve iktidara karşı provoke etmek için şehir tabanlı eylem ve faaliyetlere yönelmişlerdir. Bu yönelim silah ve patlayıcılar ile ulaşım ve iletişim alanındaki teknolojik gelişmelere ve terörist örgütlerin kapasiteleri ile mücadele ettikleri ülke/ülkelerin coğrafi, demografik ve yönetim kapasitelerinin özelliklerine bağlı olarak zaman ve bölgeye göre farklılaşmıştır. Nitekim kentleşme oranının yüksek olduğu ve kırsal alanların terörist faaliyetler için gizlenme, barınma ve eylem yapma imkânları açısından kısıtlı olduğu ülkelerde terörist örgütler stratejik olarak şehir merkezlerini tercih ederken; kentleşme oranının düşük ve kırsal yaşamın nispeten yüksek olduğu, arazinin coğrafi özellikleri açısından gizlenme, barınma ve eylem imkânı sağladığı ülkelerde terörist örgütler stratejik olarak kırsal alanları tercih edebilmektedir. Bazı terörist örgütlerde eylem ve faaliyette buldukları ülke ve bölgelerin özelliklerine göre hem şehir eylem stratejisini hem de kırsal eylem stratejisinin karışımını kullanabilmektedirler. Küreselleşmenin yoğunlaştığı günümüzde terörist örgütler artık belirli bir ülkeyle sınırlı kalmayıp, hem eylemsel hem de örgütsel olarak çeşitli şekillerde hem şehirleri hem de kırsal alanları uluslararası boyutlarda kullanabilir duruma gelmişlerdir. Terörist örgütler hem örgütlenebilmek hem de çeşitli eylem ve faaliyetlerde bulunabilmek için bazen kırsal alanları bazen de şehirleri tercih edebilmektedir. Terörist örgütlerin hangi alanları kullanacaklarına ilişkin tercihleri; temelde şehirlerin ve kırsal alanların özelliklerinin sunduğu fırsatlara ve devletlerin güvenlik birimlerinin bu alanlardaki kontrolü sağlama kapasitelerine göre şekillenmektedir.

Terörist örgütlerin şehir eylem strateji ve taktik yönelimleri örgütlerin amaç ve hedeflerine bağlı olarak farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Terörist örgütün faaliyet gösterdiği ülke veya bölgede mevcut iktidarı veya kontrolü

⁴ Bu dönemde Türkiye'de toplam 74 terör saldırısı saldırı gerçekleştirilmiştir.

ele geçirmeyi amaçlaması söz konusu ülke ve bölgede halk desteğini gerekli kılmıştır. Bu anlamda, söz konusu ülke ve bölgelerdeki şehirler hem örgütlenme hem de eylem sahası olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak buradaki eylemlerdeki strateji halkı kazanarak kurtarılmış bölgeler oluşturma üzerine şekillenmiştir. Bu strateji ile terörist örgütler daha çok halkı yanlarına çekmeyi amaçlayan seçici eylemler ile mevcut devlet yönetiminin daha büyük ve ayırt etmeyen güç ile saldırarak halkın büyük kesimini mağdur etmesi hedeflenmiştir. ETA ve IRA gibi belirli bir bölgenin bağımsızlığı için mücadele eden terörist gruplar zaman zaman eylem alanlarını söz konusu bölge dışında da seçebilmektedirler. Nitekim ETA Bask bölgesi dışında İspanya'nın farklı şehirlerinde, IRA ise Kuzey İrlanda'nın dışında Britanya yönetimindeki diğer şehir merkezlerinde çeşitli eylemlerde bulunmuşlardır.

Bunun yanında özellikle uluslar ötesi amaçları olan küresel alanda faaliyet gösteren bazı terörist gruplar stratejik olarak eylem alanlarını; halk desteği beklemedikleri ve hedef aldıkları ülke ve toplumların acizliğini göstermek amacıyla halk desteği almayı hedeflemediği ülke ve bölgedeki şehirlerden seçebilmektedirler. Nitekim El Kaide ve DEAŞ terör eylemlerini herhangi bir halk desteği beklemedikleri Batı ve Güneydoğu Asya ülkelerinde gerçekleştirdikleri görülmektedir. Halk desteği beklemedikleri veya önemsemedikleri eylem sahalarında daha öldürücü ve ayırt etmeyen terör saldırıları gerçekleştirebilmektedirler. Bu şekilde özellikle kalabalık şehirlerde daha çok can ve mal kaybına yol açan terör eylemleri ön plana çıkmaktadır. Bu tür daha çok insanın ölmesini veya zarar görmesini hedefleyen ve korkuya yol açan terör saldırıları ile “güçlü düşmanın” aciz duruma düşürüldüğü mesajı verilmesi amaçlanmıştır.

Şehirlerin Gelişimi ve Terörist Örgütler ile Güvenlik Kuvvetlerinin Operasyonel Dinamiklerine Etkileri

Gelişmekte olan tüm dünyada nüfus hızlı ve karmaşık bir şekilde kırsaldan kente doğru kaymaktadır (Taw ve Hoffman, 1995, s. 68). 1990 yılında dünya nüfusunun %43'ü (2,3 milyar) şehirlerde yaşarken, 2015 yılına kadar şehirlerde yaşayan nüfus %54'e (4 milyar) yükselmiştir. 2030'a kadar küresel şehirleşme oranının %60'ın üzerinde, 2050'de ise %70'in üzerinde olacağı tahmin edilmektedir. Günümüzde dünyada 31'den fazla “mega” şehir (nüfusu 10 milyondan fazla olan şehirler), bir ila beş milyon arasında nüfusa sahip 436 şehir ve 500.000 ila bir milyon arasında nüfusa sahip 551 şehir vardır (Spencer, 2019, s. xl-xli).

Nüfusun hızlı artışı yanında karmaşık kentleşme, küresel düzeyde daha önce benzeri görülmemiş şekilde gelişmeye devam etmektedir. 1990'larda dünyanın kentsel nüfusu %36 oranında artmıştır. 2003 yılına kadar 900 milyon kişi şehirlerin gecekondu mahallelerinde yaşamaya başlamıştır (Graham, 2004, s. 7). Kırsal bölgelerden şehirlere daha iyi bir yaşam umuduyla göç eden birçok kişi daha kötü koşullar ve umutsuzlukla karşılaşmaktadır. Dünyanın birçok ülkesinde göç ile birlikte ani ve hızlı şehirleşme birçok yoksul kenar ve gecekondu mahalleleri yaratmıştır. Bu kenar mahalleleri yaşanan yoksulluk ile devrim ve yıkım söylemleri için birer üreme alanları haline gelmişlerdir (Taw ve Hoffman, 1995, s. 68). Nitekim 1960'ların Latin Amerika devrimcilerinin yaptığı gibi, Lima ve San Salvador gibi şehirleri çevreleyen gecekondu mahalle ve semtlerinde bazı gruplar da belirli alanlarda mevcut meşru yönetime alternatif "gölge hükümet" gibi davranarak kontrolü ele geçirmiş ve bir çeşit "kurtarılmış bölge" oluşturmuşlardır (Taw ve Hoffman, 1995, s. 73).

Hızlı ve kontrolsüz şehirleşme ile birlikte gecekondu gelişmekte olan ülkelerin şehir merkezlerinin bir parçası haline gelmiştir. Kentleşme ekonomik olarak hizmetlerin yoğunlaşması ile yaşam koşullarını iyileştirme potansiyeline sahipken, diğer taraftan bu süreçte sosyal tabakaların geniş bir bölümünün yaşam koşulları kötüleşmiştir. BM verilerine göre, dünyadaki kentsel nüfusun neredeyse üçte biri insanlık dışı yerleşimlerde yaşamaktadır. Kenar mahallelerde insanlık dışı ve yetersiz yaşam koşulları yasa dışılık, radikalleşme ve şiddetin artması için hassas bir zemin oluşturur. Bunun yanında aşırı yoksulluk ve lüksün yan yana olması keskin ayrışma ile rahatsızlıkları beslemekte ve radikalleşme potansiyelini artırmaktadır. Nüfus yoğunluğu ile kötü yaşam koşulları, kentsel terörist gruplara mevcut ortamdan memnun olmayan kitleler içerisinde militan devşirebileceği ve rahat hareket edebileceği bir ortam sağlamaktadır (Le Blanc, 2013, s. 798-799). Teröristler ve isyancılar/devrimciler nüfusun sivil, politik ve ekonomik şikâyetlerinden yararlanarak topluma nüfuz etmeye çalışabilmektedirler (Spencer, 2019, s. xl).

"Kentsel arazinin", tüm toplumların dönüşümünü içeren karmaşık ekonomik, demografik, sosyal ve kültürel değişimlerin ürünü olması (Graham, 2004, s. 20), zaman içerisinde şehirlerin daha çok büyümeleri, politik ve ekonomik güç merkezleri haline gelmeleri düzensiz silahlı grupların faydalanabileceği daha istikrarsız ortamlar yaratmaktadır (Warren, 2004, s. 217). Özellikle, gecekondu mahallelerinde terör-suç etkileşimleri daha şiddetlidir. Bu bölgeler; çetelerin, suç işletmelerinin, teröristlerin ve savaş ağalarının sosyal hayata egemen oldukları, etkili güvenlik bağları ile hukukun üstünlüğünü aşındırdıkları alanlardır (Sullivan ve Elkus, 2019, s. 42-43).

Şehirlerde çeşitli şekillerde ortaya çıkan bu elverişli koşullar, terörist/isyancı grupların kırsal ayaklanma stratejilerini şehirlerde daha etkin bir şekilde adapte ederek kullanmalarına imkân sağlamıştır. Şehirler, belirli bir bölge üzerinde kontrol sağlama, gönüllü ve/veya zorla ülke nüfusunun belirli bir kesiminin bağlılığını elde etme ve hükümetin merkezine, idari ve ticari altyapısına yakın bölgelerde eylemler yapabilmesi için güvenli üsler/ortamlar sağlama gibi avantajlara sahip olabilmektedir (Taw ve Hoffman, 1995, s. 73-74).

Şehirler, kırsal alanlara kıyasla nispeten daha iyi bir altyapıya dayanmaktadır. Ulaşım, su ve elektrik gibi hizmetlere erişim ve yönetsel organizasyonlar genellikle kırsal alanlara göre daha gelişmiştir. Aynı zamanda, devletlerin politik, ekonomik ve kültürel merkezleridir. Hükümetin, yabancı devletlerin ve ticari derneklerin ofisleri ve kurumları büyük şehirlerde yoğunlaşmıştır. Şehirlerde yüz binlerce hatta milyonlarca insan bir arada yaşamaktadır. Kentsel ortamların bu özellikleri, teröristler için çeşitli fırsatlar ve riskler içermektedir (Le Blanc, 2013, s. 804). Şehirlerin gelişmiş altyapıları, ekonomik, politik ve kültürel yaşamın yoğun olması ve nüfus yoğunluğu şehirlerdeki ayaklanma veya terör eylemlerinin gelişimini etkilemektedir (Le Blanc, 2013, s. 813). Ayrıca günümüzde modern yüksek teknoloji silah ve teçhizatıyla donatılmış güvenlik güçlerinin (hem askerî hem de kolluk) artırılmış kapasiteleri kırsal alanlara dayalı terörist grupların eylem ve faaliyet alanlarını sınırlandırmaktadır. Bu kapsamda, yüksek askerî teknoloji devlet hâkimiyeti karşısında terörist grupların eylemselliğini kentlere kaydıracağı varsayılabilir (Graham, 2004, s. 20).

Hem kırsal alanlar hem şehirler açısından ele alındığında karmaşık arazi kullanımı söz konusu olduğunda; *fiziki boyut* (arazi türü, iklim ve ulaşım-iletişim sistemi) ve *insani boyut* (demografi, sosyo-ekonomik koşullar, siyasi kültür ve etnik ve dini) anlamında dikkate alınması gerekmektedir (Beccaro, 2018, s. 219). Nitekim kırsal alanlara kıyasla, şehirlerin nüfus yoğunluğunun zaman içerisinde artması ve düzensiz kentleşme şehirlerin karmaşıklığını daha da artırmaktadır (Lucas, 2020, s. 65).

Şehirlerin Karmaşık Fiziki Yapılanmalarının Terörist Eylem ve Faaliyetlerine Etkileri

Kent yaşamında altyapının kritikliği, teröristlere sabotaj, günlük aktiviteleri bozma ve hükümet güçlerini göreceli olarak düşük maliyetli bir şekilde zayıflatma

fırsatları sunmaktadır. Şehirlerin altyapı unsurları, aynı zamanda ekonomik kaynaklar ile kültürel ve politik öneme sahip merkezleri içeren kritik hedefleri korumak için önemli insan gücüne ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır. Güvenlik güçlerinin şehirlerdeki gözetleme altyapıları, teröristlerin faaliyetlerini tespit ederek engelleyebilmektedir. Ancak bu tür gözetleme altyapılarının karmaşık şehir ortamında her yerde mevcut olmaması, terörist grupların şehirlerde tespit edilmeden faaliyet gösterebilmelerine fırsat vermektedir (Le Blanc, 2013, s. 805; Lucas, 2020, s. 66).

Kalabalık sokaklar ve bozuk yollar nedeniyle, kenar mahalleler; kırsal bölgelerde ormanlık alanlardaki güvenli üsler gibi güvenlik güçleri tarafından kontrol altına alınamaz duruma gelmektedir. Teröristler böylece hükümetin şehirleri üzerindeki otoritesini koparmakta ve bu şekilde iktidarın yönetme iradesi ile halk desteğini zayıflatmaktadır. Nihayetinde amaç ilk önce şehirlerde gücü ele geçirmek ve sonrasında bunu ülkenin geri kalanına yaymak olarak ortaya çıkmaktadır (Taw ve Hoffman, 1995, s. 74).

Şehirlerin fiziki ortamı aynı zamanda teröristlere benzersiz zorluklar da sunmaktadır. Şehirlerdeki nüfus ile fiziki alanlar güvenlik güçleri tarafından kısa sürede yoğunlaştırılarak kolaylıkla kontrol altına alınabilir ve dolayısıyla kontrol edilemeyen alanlar (ya da teröristlerin nüfuz edebileceği alanlar) daha düşük seviyede bırakılabilir. Teröristler için bir başka dezavantaj da, şehirlerdeki çatışmanın sürekli olması nedeniyle yeterli büyüklükte eğitim yapabilecekleri alanlara sahip olamamalarıdır. Terör eylemleri ile birlikte saldırı ve sabotajlara karşı daha önce savunmasız olan altyapılar daha iyi korunmaya başlanmakta ve bu şekilde güvenlik güçlerinin alan üzerindeki kontrolü artmaktadır. Ayrıca saldırı olaylarıyla birlikte güvenlik güçlerinin operasyon temposu artmakta ve şehirlerin fiziki ortamı terörist gruplar açısından dezavantaja dönüşebilmektedir (Lucas, 2020, s. 66).

Şehir ortamının bazı özellikleri hem terörist grupları hem de bu gruplar ile mücadele eden güvenlik güçlerini olumsuz etkilemektedir. Her iki grubun da şehir ortamında siviller ile iç içe olması, hareket alanının daralmasına neden olmaktadır. Sivil kayıplara neden olan terörist grupların terör saldırıları kamuoyu açısından sorun yaratabilirken, devletin güvenlik kuvvetlerinin müdahaleleri insan hakları ihlallerine yol açma riski taşımaktadır. Şehir ortamı, potansiyel hedefler ile sivil kayıplardan kaçınma kısıtlaması devletlerin teknolojik üstünlüğünün çoğunu ortadan kaldırır. Bununla birlikte, sivil nüfusun varlığından kaynaklı kısıtlamalar, devletlerin güvenlik güçlerini uzun menzilli hassas silahlar ile ezici ateş gücü gibi teknolojilerini teröristlere karşı uzaktan emniyetli bir şekilde kullanmalarına

izin vermemektedir. Ayrıca bu operasyonel kısıtlamalar, şehir çatışmalarını karakterize eden evden eve yakın muharebeleri içeren diğer operasyonlara da uzanmakta ve bu şekilde devletlerin üstün silahlara sahip olmasından kaynaklı asimetrik avantaj azalmaktadır (Lucas, 2020, s. 66-67).

Şehirlerde eylem ve faaliyetlerde bulunan terörist gruplar taktiksel olarak giderek toplumsal destekten bağımsız hareket edebilirlerken, stratejik düzeyde çoğunlukla toplumsal desteğe bağımlıdır. Terörist grupların finansman, silahlanma, barınma gibi konularda alternatifler bulabilmeleri operasyonel anlamda toplumsal destekten bağımsız olarak hareket edebilmelerine olanak sağlamaktadır. Nihayetinde terörist grupların hükümeti devirmeleri için kitlesel toplumsal desteği harekete geçirmeleri gerekmektedir. Kentsel ortamlar, bölgenin teröristler tarafından kontrol etmesine engel olması nedeniyle kırsal alanlardaki gibi terörist grupların militanlarını eğitmelerine ve geliştirmelerine izin vermemektedir (Le Blanc, 2013, s. 799).

Şehirlerin Karmaşık Sosyal Yapılanmalarının Terörist Eylem ve Faaliyetlerine Etkileri

Artan operasyonel güvenlik zorlukları ile halk desteğine duyulan ihtiyaç arasındaki sürekli gerilim, paylaşılan kimliğe dayalı önceden var olan sosyal ağlar, kentsel bir isyan gibi yüksek riskli kolektif eylemlerin ortaya çıkması için önemli bir önkoşuldur (Staniland, 2010, s. 1628). Ulus ötesi göç ve diasporik karışım ile hibrit olarak şekillenen birçok mahalle ve topluluklardan oluşan şehirler, ulus ötesi kimliklerin karışımlarıyla artan bir şekilde daha sorunlu hale gelmişlerdir. Kaçınılmaz olarak bu türde şekillenen yerleşim yerleri ve gruplar da “onlar ve biz” veya “yerli ve yabancı” gibi ikilikler yeniden dirilerek yayılma ortamı bulabilmektedir (Graham, 2004, s. 11). Paylaşılan kimlik; etnik köken, milliyet, din veya diğer özelliklere dayanmakta ve bu paylaşılan değerler tipik olarak devletler olmak üzere baskı yapanların elindeyse mücadeleyi destekleyici olarak kullanılabilir. İç göç kavramsallaştırması bakımından, kırsal alan nüfusunun aynı hedef kentsel alana kaymasına dayanan hızlı kentleşme, genellikle gettolaşmaya ve grup içi bağların kentsel ortamda da aynı şekilde devamına etki edebilmektedir (Lucas, 2020, s. 69). Belirli nüfusların izolasyonunu sürdüren veya artıran yerleşim düzenleri ve hükümet politikaları bu kolektif kimlikleri daha da belirginleştirmektedir. Bu mevcut kimlik tabanlı sosyal altyapı, teröristlerin hangi bireylerin taleplerini meşru görebileceklerini daha kolay tanımlamalarını sağlamaktadır. Terörist gruplar ile aynı kimliği paylaşan bu kapalı topluluklar, grubun eylemlerini meşru

görmeseler bile, siyasi taleplerini meşru olarak görme olasılıkları daha fazladır. Bu nedenle halk her iki tarafın siyasi tartışmaları arasında kaldıklarında terörist grubu aktif olarak desteklemeseler de, mevcut meşru hükümete karşı tarafsız kalmayı tercih edebilmektedirler. Bu şekilde sıkı sıkıya örülmüş kimlik temelli topluluklar, hükümet güçlerine coğrafi olarak yakın olsa dahi, terörist gruplar faaliyetlerini tek bir gruba dâhil ederek operasyonel güvenlik sorunlarının üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar. Bu durum, kentsel ayaklanmaların ortaya çıkması için önemli bir önkoşul olarak ortaya çıkmaktadır (Eccarius, 2011'den akt. Lucas, 2020, s. 69).

Kentleşme oranının, diğer bir deyişle şehirlerde yaşayan insan sayısının artması, hem terörist gruplar hem de güvenlik güçlerinin davranışını etkilemektedir. Terörist gruplar için nüfusun yoğun olması ihtiyaç duyulan malzemelerin temin edilmesi, eleman temin edilmesi ve anonimlik (bilinmezlik) sağlanabilmesi için artan sayıda potansiyel destekçi anlamına gelmektedir. Güvenlik güçleri açısından yoğun bir nüfusun kontrol edilmesi, yeterli altyapı da yoksa genellikle zor olmaktadır (Lucas, 2020, s. 67-68).

Nüfusu kontrolü altına alma, her ortamdaki terörist gruplar için önemli bir bileşendir. Sivil nüfus; yeni eleman, destekçi, canlı kalkan, muhbir vb. şekilde kullanılabilen bir kuvvet çarpanıdır. Kentsel nüfusun heterojenliği, nüfusun kontrol edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu çeşitlilik, herhangi bir grubun tüm nüfus üzerindeki kontrolünü sürdürmesini engellediğinden, terörist unsurlar için olduğu kadar güvenlik güçleri bakımından da nüfusu kontrol altına alma mücadelesini karmaşıklaştırmaktadır. Terörist grupların hem eleman temini hem de malzeme desteği açısından büyük ölçüde halka bağımlı olması, halktan kendilerini soyutlamalarını imkânsız hale getirir. Güvenlik güçlerinin silahlı terörist militanlar ile destek ağlarını ayırt etmede zorluk yaşaması, terörist gruplar ile mücadelesinin de aynı oranda zorlaşmasına neden olmaktadır (Lucas, 2020, s. 68).

Nüfus yoğunluğu, özellikle teröristler için operasyonel güvenliği ve gizliliği zorlaştırır. Kentsel ortamda, terörist grubun destekçileri; devlet yanlıları ve nötr bireylerle yakın bir çevrede yaşarlar. Bu yakınlık ve iç içelik güvenlik kuvvetlerinin teröristler ile işbirlikçilerini ayırt etmelerini zorlaştıran bir etki de yaratabilir. Aynı zamanda terörist unsurlar açısından, güvenlik güçlerinin işbirlikçilerini yakalama olasılığı nedeniyle, gizlilik ihtiyacı artar. Kentsel çevrenin kontrolü için sürekli mücadele, terörist grupların esasen güvenlik kuvvetlerinin etki alanının az olduğu bölgelerde faaliyet göstermesini gerektirmekte ve bu durum terörist yapılanmanın komuta ve kontrol yeteneklerini sınırlandırmaktadır. Bu bağlamda terörist

grupların güvenlik güçlerinin gözetiminden ve yakalamasından kaçınmaya çalışmaları, merkezi iletişimlerini sürdürmelerini zorlaştırmaktadır. Buna karşı terörist gruplar, komuta ve kontrol ihtiyaçlarından fedakârlık yaparak hücre tipi yapılanma ile tespit edilme riskini azaltmaya çalışmaktadırlar. Bu hem terörist hem de güvenlik güçleri için bir sorun oluştursa da, iletişim altyapısının devlet tarafından kontrol edilmesi terörist grupları çoğu zaman dezavantajlı duruma getirmektedir. Kırsal alanlarda terörist gruplar; güvenlik güçlerinin ulaşamayacağı bölgeleri kontrol ederek, daha az yakalanma korkusuyla nüfus içerisinde açıkta faaliyet gösterebilmektedirler (Lucas, 2020, s. 68).

Şehirler, ayaklanma kampanyaları için daha geniş ve hatta uluslararası bir propaganda alanı sunmaktadır. Hükümet karşıtı radikal gruplar kendi kampanyalarını en etkili şekilde şehirlerde gerçekleştirebilmektedirler. Saldırganlar için cazip hedefler şehirlerde yoğunlaşır ve saldırılar gerçekleştiğinde bunların kamuoyundan gizlenmesi çok zordur. Bu nedenle, modern terörist gruplar için şehir ortamlarının rolü giderek daha önemli hale gelmektedir (Le Blanc, 2013, s. 799).

Şehirlerin Karmaşık Yapılanmalarının Güvenlik Güçlerinin Operasyon Davranışlarına Etkileri

Düzenli birliklerin faaliyet gösterdikleri tüm ortamlar arasında, şehirler en karmaşık ve en zorlu olanıdır. Bu durumun nedenleri:

- Fiziki arazi,
- Açık alanlarda mücadele için tasarlanmış yaklaşımların entelektüel ve mesleki sınırlamaları,
- Kentsel çatışmanın pre-modern doğası,
- Savaşçı olmayan sivillerin varlığı şeklinde ifade edilmektedir (Hills, 2004, s. 236).

İlk olarak, şehirlerin fiziksel özellikleri ve kısıtlamaları özeldir. Şehirler, doğal arazi üzerine yerleştirilen yatay, dikey, iç ve dış formların karmaşık bir karışımını temsil etmektedir. Bu durum aynı zamanda yer/harekât manevrasını çok boyutlu hale getirmektedir. Yapısal yoğunluk, üç boyutlu bir bulmacanın içinde “hassas küçük birlik yeteneklerini” (precise small-unit location capabilities) zorunlu kılmaktadır. Kentsel alanlar; örtü, gizlenme ve idameyi/desteği sağlamakla birlikte, gözlem mesafelerini, nişan menzillerini, silahların etkinliğini ve hareket kabiliyetini

de sınırlamaktadır. Elektronik parazit ve kesintili görüş hatları, tipik olarak yer üstü algılama sistemlerinin ve Global Konumlandırma Sistemlerinin (Global Positioning System/GPS) değerini azaltarak iletişimi ve hedef tespitini zorlaştırmaktadır. Endüstriyel tehlikeler ve inşaat malzemelerinin yanıcı doğası, propan veya doğal gazın yaygın kullanımı ile birlikte yangın riski yaratmaktadır (Hills, 2004, s. 236).

Karmaşık ve sıkışık ortamları ile şehirler; yüksek teknoloji hedef yönelimli bombaların, gözetleme sistemlerinin ve otomatik "ağ merkezli" silahların etkinliğinin sınırlı olduğu fiziksel bir alan olarak görülmektedir. Bu dikey yapılanma iletişimi bozmakta ve siviller ile teröristleri birbirlerinden ayırmayı zorlaştırmaktadır. Ayrıca dikey yapılanma, kentsel çatışma alanının yüksek teknoloji sensörlerinin sağladığı farkındalık ile etkisizleştirme gücünü de zayıflatmaktadır (Graham, 2004, s. 19).

İkinci olarak şehir operasyonları, inşa edilmemiş çevrede gerçekleşen konvansiyonel muharebe koşulları için tasarlanmış mevcut askerî karar verme ve icra modellemesi dışındadır. Şehir operasyonlarına yönelik teknolojiler, yeniden değerlendirilerek mücadele için tahsis edilmiş olsa da doktrinel ve organizasyonel hassasiyetler devam edebilmektedir. Bunun yanında kentsel operasyonların yoğun insan gücüne ihtiyaç duyması bu hassasiyeti daha da artırmaktadır (Hills, 2004, s. 236-237). Ayrıca yoğun yapılaşmanın olduğu inşa edilmiş çevrelerde askerî operasyonların yüksek zayıya neden olması sayısal, teknolojik ve lojistik olarak üstün güvenlik güçlerinin açık alanda sahip olduğu avantajları azaltmakta ve ayrıca istenmeyen ikincil hasarlara da neden olmaktadır (Warren, 2004, s. 216).

Üçüncüsü, kentsel alanlarda gerçekleştirilen operasyonların teknik zorlukları çok karmaşıktır. Sensörlere, bilgi harekâtına ve insan istihbaratına entegre çoklu görev yetenekleri gibi gelişmeler operasyonel başarıya katkıda bulunabilir. Ancak 2003 yılında ABD teknolojik üstünlüğe sahip kuvvetleri ile Bağdat'ı çok süratli bir şekilde ele geçirmesine rağmen, sonraki süreçte yaşanan kent savaşları teknolojik üstünlüğün avantajını ortadan kaldırmıştır (Hills, 2004, s. 237). Manevra kabiliyeti ve silahların taktik kullanımı, sanki bir labirent gibi karmaşıklık ve bilinmezlik yaratan şehir sokaklarınca sınırlandırılmaktadır. Çok katlı binalar elektronik iletişimi engelleyerek haberleşme ve komuta yapılarının bozulmasına neden olmaktadır. Üst katlar, çatılar ve şehrin altyapısı düşmanın korunmasını sağlayan bir sütteye ve mevziye dönüşmektedir. Şehir operasyonlarında, çatışmayla ilgisi olmayan sivillerin çatışma bölgesinde bulunması nedeniyle ikincil hasar ihtimali ortaya çıkmaktadır. Bu durum, güvenlik güçleri için büyük ölçüde sorunlar yaratmaktadır (Warren, 2004, s. 216-217).

Kentsel ortamın operasyonel zorluklarına karşı çeşitli teknikler geliştirilmiştir. Örneğin, 2002'nin başlarında Nablus, Jenin ve Tulkarm'daki yoğun nüfuslu Filistinli mülteci kamplarına karşı operasyon düzenleyen İsrail Savunma Kuvvetleri tarafından "fare deliği" açma metodu kullanılmıştır. İsrail İç Cephe Komutanlığından paraşütçüler ve Özel Kuvvetler, kampların kül blok duvarlarından geçmek için elektrik ile çalışan karbür diskler, balyozlar ve küçük patlayıcılar kullanmışlardır. Böylece dar geçitlerde keskin nişancı ve bubi tuzaklarından kaçınmışlardır (Hills, 2004, s. 238).

Son olarak, şehirlerde siviller; kasıtlı veya kazaen çatışma alanlarının şekillenmesinde rol oynamaktadırlar. Kentsel operasyonlar, kimi zaman sivillerin içinde kimi zaman da siviller aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bir şehri korumak, açık alan operasyonlarından farklı olarak nüfusu da kontrol etmek demektir ve bu da zor bir süreçtir. Sivillerin varlığı, medyanın ve sivil toplum örgütlerinin güvenlik kuvvetlerinin yaptıklarına eleştirel gözle bakmasına neden olmaktadır. Pratikte sivillere yönelik hassasiyetten kaynaklı durumlar, terörist örgütler tarafından istismar edilebilir. Çünkü genellikle sivil kayıpları en az dikkate alan taraf olan terörist örgütler açısından kısa vadeli taktiksel avantaj sağlamaktadır. Güvenlik kuvvetlerinin teknolojik avantajlara sahip olması, terörist örgütleri şehirlerde uzun süreli düşük seviyeli çatışmalara başvurmaya teşvik edebilmektedir (Hills, 2004, s. 238). Şehirlerde gerçekleştirilecek operasyonlar öncesinde ve sonrasında şehrin sakinleri ne kadar operasyon bölgesinden uzaklaştırılmaya çalışılırsa çalışılırsa yine de operasyon alanında insanlar kalmaktadır (Spencer, 2019, s. xl). Bu nedenle kentsel ortamlarda gerçekleştirilen operasyonlarda her zaman insan unsuru dikkate alınmak zorundadır.

Terörist Örgütlerin Eylem Dinamikleri ve Şehirler

Terörizmi strateji olarak kullanan gruplar gerçekleştirdikleri eylemlerle; anlık kurbanların ötesinde psikolojik etki yaratmayı ve korku ile rakip etnik veya dini grubu, tüm ülkeyi, ulusal hükümeti, siyasal partiyi veya genel olarak kamuoyunu da içeren daha geniş bir hedef kitleyi yıldırma amaçlamaktadırlar (Hoffman, 2006, s. 40-41). Teröristler, dramatik ve şok edici şiddet eylemleriyle amaçlarına dikkat çekmeyi ve dikkate alınmaları gereken bir güç olduklarını göstermeyi hedeflemektedirler. Teröristler için genelde (eylemlerde ölen veya zarar gören) kurbanlar hiçbir şey ifade etmemekte, terörizmde gerçek kurbanlardan ziyade diğer insanların seyretmesi amaçlanmaktadır (Jenkins,

1971, s. 22). Terörist örgütler; sembolik veya sivil hedeflere karşı sürekli şiddet kullanarak korku yayma, siyasi haksızlıklarına mümkün olduğunca fazla dikkat çekme ve şiddete karşı aşırı veya toplum tarafından kabul edilemeyecek şiddetle karşılık verilmesini provoke ederek kitleleri harekete geçirmeye çalışmaktadır (Kiras, 2007, s. 187-188).

Bu amaçları en iyi gerçekleştirebilecekleri ortam da şehirlerde bulunur. Bir terörist eylemin başarısı ne kadar propaganda ve tanıtım etkisi yarattığına bağlı olarak değerlendirilir. 1960'larda kırsaldan kentsel teröre geçişin ana nedenlerinden biri olarak şehirlerde terör eylemlerinin yarattığı propaganda etkisi olduğu söylenebilir. Şehirlerde teröristler her zaman medyanın ve dolayısıyla geniş bir kitlenin dikkatini kolaylıkla çekmektedirler. Bu anlamda, şehirler hem siyasi mücadele hem de propaganda için son derece önemlidir. Şehirlerde gerçekleştirilen terör eylemleri daha büyük psikolojik etki yaratmaktadır (Laqueur, 2001, s. 109).

Şehirlerdeki hedefler, hem yüksek görünürlükleri hem de politik olarak sembolik özellikleri ile değer kazanır. Terörist örgütler şehirlerde daha kolay saldırabilecekleri daha çok hedef bulabilmektedirler. Avrupa'da 1994-2016 yılları arasında El Kaide ve DEAŞ tarafından gerçekleştirilen saldırıların yaklaşık %88'i korunmayan yumuşak hedeflere karşı gerçekleştirilmiştir. Burada yumuşak hedeflere gerçekleştirilen saldırılar ile hem eylem başarısı hem de daha kolay kaçabilme olasılığı artırılmaktadırlar. Dini aşırılıkçı motivasyona sahip terörist örgütler diğer ideolojik örgütlere göre genelde sivillerin yoğunlukta olduğu halka açık alanlar ile ulaşımı hedef alan terör saldırıları gerçekleştirmektedirler. Dini aşırılıkçı terörist örgütler halka açık alanlarda gerçekleştirdikleri kitlesel zayıata neden olan saldırılar ile toplumsal yıkıcılığın yanında hedef toplum üzerinde daha fazla korku yaymayı amaçladıkları söylenebilir (Hemmingby, 2017, s. 26-33). Ayrıca şehirlerdeki eylemler, kırsal alanlarda mümkün olmayan potansiyel olarak medyada ve uluslararası alanda dikkat çekme fırsatları sağlamaktadır (Taw ve Hoffman, 1995, s. 74; Glenn, 2005, s. 1). Kırsal hedefe yönelik bir saldırının, uzak çevredekiler ile ilişkilendirilmesi zor olabilirken; bir şehri hedef alan bir saldırının yarattığı yıkım görüntüleri başka şehirlerde yaşayan insanları da çok daha fazla etkisi altına alabilir. Örneğin 1995'te Tokyo metrosuna yapılan sinir gazı saldırısı New York, Londra, Moskova, Hong Kong, Kahire ve Kalküta gibi dünyanın farklı bölgelerindeki şehirlerde yaşayan insanlar tarafından endişe verici olarak algılanmıştır (Glenn, 2005, s. 2). Şehir yaşamındaki değişim, insanların bir saldırı sonrasında kısa süreli şoktan çok daha fazla etki yaratmaktadır (Valiyev, 2007, s. 10). Şehirlerde gerçekleştirilen terör eylemleri hem yarattığı fiziki etki hem de psikolojik etkileri açısından; kırsal alanlara göre hem daha geniş hem de zaman olarak daha uzun süreli olmaktadır. Şehirde gerçekleştirilen bir terör eyleminin

fiziki etkisi sadece saldırıyla oluşan anlık zararın ötesinde bütün şehrin günlük sosyal ve ekonomik yaşam akışını etkileyebilmektedir. Aynı zamanda bu etkiler daha uzun süreli yayılarak devam edebilmektedir. Örneğin, 11 Eylül 2001 tarihinde Dünya Ticaret Merkezine yapılan terör saldırılarının finansal ve ticari açıdan olumsuz etkileri en uzak ekonomilere dahi nüfuz etmiştir. Dünya finansal ve ticari sistemlerindeki yoğun karşılıklı bağımlılık ilişkileri ekonominin bir sektöründe yaşanan bir olumsuzluğun diğer sektörleri de etkilemesine neden olmuştur (Glenn, 2005, s. 2).

Öte taraftan, günümüzde bazı şehirler kimi sosyo-kültürel zenginlikleri bakımından ön plana çıkmakta, temsil ettikleri değerler ulusal sınırları aşmaktadır. Örneğin, Endonezya/Bali ve Mısır/Şarm El-Şeyh'in yoğun kentsel turizm merkezlerindeki bombalı saldırılar sadece o şehirlerin buldukları ülkeler olan Endonezya veya Mısır hükümetlerini hedef almamaktadır. Benzer şekilde, El Kaide'nin Jakarta'daki Avustralya büyükelçiliği ile Nairobi ve Dar-es-Salaam'daki Amerikan büyükelçiliklerinin bombalanması terör saldırıların gerçekleştiği şehir ve ülkelerin ötesinde uluslararası boyutta etki yaratmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, şehirlerdeki terörist saldırıları, olayın vukuu bulunduğu mahallin çok ötesinde küresel çapta etkileri açısından değerlendirmek önemli hale gelmektedir (Beall, 2007, s. 4).

Şehir merkezlerindeki terör olaylarının yarattığı şiddetin bir başka boyutu ise şehir yaşamının insan yığınlarının iç içe olması ve modern yaşamın bir parçası olan teknolojik bağımlılıklar nedeniyle şehirlerde gerçekleştirilen terör saldırıları çok daha yıkıcı saldırı potansiyeli sunmaktadır (Beall, 2007, s. 5). Teröristler için gerçekleştirdikleri saldırılarda ölen sayısının fazla olması devlet yöneticileri ile halk için saldırıların ciddiyetinin bir göstergesi olarak algılanırken, teröristler için ise bu bir başarı parametresi olarak görülmektedir. Ayrıca, tesiri yüksek saldırılar; medya ilgisi, halkın korkuları ve devlet yetkililerinin daha kararlı davranmaları üzerindeki siyasi baskıları arasındaki ilişkiler üzerinde de önemli etkiler yaratmaktadır (Hemmingby, 2017, s. 27). Şehirler; hükümet yetkilileri, enerji santralleri, askerî tesisler ve telekomünikasyon tesisleri de dâhil olmak üzere sabotaj ve terörizm için potansiyel beşeri ve fiziki hedefleri barındırırlar (Valiyev, 2007, s. 10).

Teröristler tarafından şehirlerde bıçak gibi basit silahlardan daha karmaşık ateşli silahların kullanımına varan geniş bir spektrumda farklılaşan araçlarla gerçekleşen saldırılar bulunmakta, bombalı eylemler ile karayolları taşıtlarının kitlesel etki yaratacak şekilde silah gibi kullanıldığı vakalara rastlanılmaktadır. Bu bağlamda, terörist örgütlerin intihar saldırıları gibi bazı eylemleri şehirlere özgün bir taktik olarak ortaya çıkmaktadır. Daha

fazla zayıfatı amaçlayan intihar saldırıları şehirlerin kalabalık merkezlerinde beklenmeyen yer ve zamanda gerçekleştirilebilmektedir. Özellikle intihar türü saldırı eylemleri El Kaide ve sonrasında DEAŞ tarafından yaygın olarak kullanılmıştır. Nitekim 2003 ve 2010 yılları arasında bu iki örgüt ve uzantıları tarafından 1.321 intihar saldırısı gerçekleştirilmiştir. 2011 ve 2012'de ortalama ayda yaklaşık 5-10 intihar saldırısı olurken Irak'ta "Duvarları Yıkma" terör kampanyasıyla birlikte bu sayı ayda 30 saldırıya kadar yükselmiştir. Nisan 2013'ten itibaren intihar saldırıları önemli ölçüde artarak DEAŞ'ın en karmaşık operasyonlarının kilit rol oynayan eylem türlerinden biri haline gelmiştir (Beccaro, 2018, s. 214-215).

Modern anlamda şehir çatışmalarının örneklerini veren DEAŞ, Irak ve Suriye'de kent merkezlerinin sunduğu avantajları hem terörizm hem de konvansiyonel savaş taktikleri ile uyumlu kullanarak birçok şehir merkezini ele geçirmiş veya savunmuştur (Beccaro, 2018, s. 221). Saldırılarında roket, topçu silahları, tanksavar ile hava savunma silahlarını kullanan DEAŞ, şehir çatışmalarında uzak mesafeden kullanılabilen keskin nişancı silahlarını da çok etkin kullandığı ifade edilmektedir (Beccaro, 2018, s. 217).

DEAŞ'ın Irak ve Suriye'deki tecrübelerini kendi amaç ve hedeflerini gerçekleştirmek için kullanan PKK terör örgütü de, sözde "devrimci halk savaşı" adı altında 19 yerleşim biriminde "özerklik" ilan ederek şehir eylemlerine yönelmiştir.⁵ Aralık 2015'ten Haziran 2016'ya kadar süren bu süreçte örgüt, Cizre, Silopi, Sur, İdil, Nusaybin ilçeleri başta olmak üzere Doğu ve Güneydoğu'nun bahse konu şehir merkezlerinde hendek ve barikatlar oluşturarak⁶ sokak ve mahalle ölçeğinde "öz yönetim" ve "öz savunma" adı altında bir tür alan hâkimiyeti kurma ve silahlı çatışma sürecini derinleştirmeyi hedeflemiştir (Yeşiltaş ve Özçelik, 2016: 17-21). PKK terör örgütü; Irak ve Suriye'de edindiği tecrübeleri de kullanarak kendine müzahir olduğunu düşündüğü çeşitli il ve ilçe merkezlerinde kendine müzahir halk desteğinin yüksek olduğu gecekondu mahallelerinde uygulayabileceğini düşünmüş ancak bu girişim Türk güvenlik kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen meskûn mahal operasyonları ile sekteye uğratılmıştır.

Terör örgütlerinin şehir çatışmalarında kullandığı çok etkili

⁵ PKK terör örgütü, hukuka ve demokratik anayasal düzenimize aykırı bir şekilde Hakkâri/Merkez-Yüksekova, Şırnak/Merkez-Beytüşşebap, Diyarbakır/Sur-Silvan, Mardin/ Nusaybin, Ağrı/Doğubeyazıt, Muş/Bulanık-Varto, Van/Merkez-Tuşba-Başkale-Erciş, Bitlis/Hizan, Siirt/Eruh, Adana/Seyhan, Batman/Bağlar, Tunceli/Merkez olmak üzere 19 farklı yerde sözde "Öz Yönetimler" ilan etmiştir. Bkz. İçişleri Bakanlığının Uluslararası Af Örgütü'nün Raporuna İlişkin 23 Ocak 2017 Tarihli Basın Açıklaması, <https://www.icisleri.gov.tr/uluslararasi-af-orgutunun-raporuna-iliskin-basin-aciklamasi> (Erişim Tarihi: 18.10.2018).

⁶ İçişleri Bakanlığının Uluslararası Af Örgütü'nün Raporuna İlişkin 23 Ocak 2017 Tarihli Basın Açıklaması.

taktiklerinden biri de keskin nişancılıktır. Geleneksel keskin nişancılıktan farklı olarak şehir keskin nişancısının ilk avantajı atış menziline kısa olması nedeniyle çok özel bir eğitime ve silaha ihtiyaç duyulmamasıdır. Ayrıca, şehirlerde örtü ve gizleme daha kolay ve basit bir şekilde yapılabilmektedir. Nitekim eylemi gerçekleştiren militan eylemden sonra normal sivil gibi giyinerek dikkat çekmeden ortadan kaybolabilir. Ayrıca terörist unsurlar; herhangi bir topçu veya hava bombardımanında etkilenmeden, uzaktan binaların içerisindeki güvenli bir yerden kumanda edilen silahlar ile belirli bölgeleri ateş altına alabilmektedirler. Başta DEAŞ olmak üzere pek çok terör örgütünün, şehir savunmasında kullandığı önemli taktiklerden biri de düşmanın ilerlemesini yavaşlatmak için binalar ile belirli sokak ve caddeleri El Yapımı Patlayıcılar (EYP) ile tuzaklamak olmuştur. Ayrıca savunma sistemini güçlendirmek amacıyla hendekler ve tüneller ile son derece karmaşık bir yer altı sistemi oluşturulmuştur (Beccaro, 2018, s. 217-218).

Çatışmalarda zaman ve mekân çeşitli şekillerde kullanılarak çok çeşitli aldatma taktik ve teknikleri kullanılabilir. Aldatma, zayıf tarafın sayı ve silah olarak düşüklüğünü telafi etmesine izin verir ve düzensiz savaş kavramının merkezi bir yönüdür. Bu anlamda kentsel alanların hem fiziki hem de sosyal karmaşık yönleri çeşitli aldatma taktik ve tekniklerinin kullanılması için uygun koşulları sağlamaktadır. Fiziksel yönü ile kentsel alanlar; sokaklar, binalar, tüneller ve benzeri alt yapılarıyla bombaların gizlenmesi ve keskin nişancıların saklanması için uygun ortamlar sağlarken; düzenli hareket eden güvenlik kuvvetlerinin uyum içerisinde hareket etmesini zorlaştıran üç boyutlu bir alan sunmaktadır. Ayrıca sosyal yönüyle de operasyon alanında sivil nüfusun olması, teröristler ile masumların ayırt edilmesindeki güçlükler ile birlikte kentsel çevre dinamik yapısıyla düzenin sağlanmasını güçleştirir. Kentsel ortam bu anlamda, teröristlerin tespit edilip etkisiz hale getirilmesini zorlaştırırken; teröristlerin çok daha etkili ve çeşitli eylemler gerçekleştirebilmesine olanak sağlamaktadır. Örneğin, DEAŞ, Irak ve Suriye'deki kentsel saldırılarında hareketlilik ve aldatmayı sürpriz, beklenmedik eylemler ve bilinen teknoloji ile silahların alışılmamış kullanımıyla yerel seviyede bir anda üstünlük elde etmiştir (Beccaro, 2018, s. 218-219).

Şehirlerde devletin kontrolünün daha etkin olmasına rağmen terörist örgütlerin birçoğu şehir ortamının sağladığı imkânları kendi eylem ve faaliyetleri için kullanabilmektedir (O'Neill, 2005, s. 75). Şehirlerin terörist örgütlere sağladığı avantajlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Şehirler, teröristler için kırsal alanlara kıyasla, sembolik binalardan üst düzey yöneticilere kadar daha cazip hedefler sunar.

- İnsanların bir araya yığılma ve karmaşıklığa yönelik modern eğilimin bir parçası olarak şehirleşme, terör hedeflerin ve metotlarının sayısının ve erişilebilirliğinin artmasına olanak sağlar.

- Şehirlerin büyüklüğü, demografik farklılığı ile değişkenliği, teröristlere kimliği belirsiz bir şekilde hareket etme ve gizlenme imkânı sağlar.

- Şehirlerin nüfus yoğunluğunun fazla olması, mevcut rejime karşı yapılacak mücadelede ateş gücü ile askerî birlik üstünlüğünü nötralize eder. Bu şekilde savaş için yetiştirilen ve donatılan askerî birliklerin, sivillerle iç içe olan teröristlere karşı ağır silahlarını kullanamaması ve cadde ile ara sokaklardaki çatışmalar terörist hareketlere avantajlar sağlar.

- Şehirlerdeki yoksul kenar mahalleler ile gecekondu eleman temin etmek ve destekçi bulmak için uygun ortamlar sağlar. Şehirlerdeki marjinal gruplar ile işsizler terörist örgütlere katılımı artırmak için uygun hedefler oluşturur. Şehirler, sosyo-ekonomik sorunların ve gelir dağılımdaki adaletsizliğin daha çok hissedildiği alanlar olduğundan terörist örgütlerin istismarına açık ortamlar sağlar.

- Şehirlerdeki eylemler kırsal alanlarda mümkün olmayan potansiyel olarak medyada ve uluslararası alanda daha fazla dikkat çekme fırsatları sağlar. Bu anlamda, şehirlerde gerçekleştirilen eylemler daha fazla propaganda etkisi yaratır (Taw ve Hoffman, 1995, s. 74; Valiyev, 2007, s. 3- 4; Kurum, 2017, s. 87-88).

SONUÇ

Tarihsel süreçte çeşitli terörist örgüt ve hareketler, temelde şehirlerin ve kırsal alanların özelliklerinin sağladığı fırsatlara ve devletlerin askerî ve güvenlik birimlerinin şehirler veya kırsal alanlardaki kontrolü sağlama kapasitelerine göre şekillenmiştir. Modern anlamda terörizm, 19. yüzyılda endüstrileşmenin sonucu yaşanan hızlı şehirleşme ve şehirleşmenin yarattığı sorunlar ile anlam bulmuştur. Nitekim hızlı ekonomik ve sosyal değişim ile birlikte kontrolsüz şehirleşme hem çeşitli terörist hareketlerin ortaya çıkmasının zeminini oluşturmuş hem de birçok terörist hareketin temel örgütlenme ve eylem haline gelmesini sağlamıştır. Aynı dönemde yaşanan teknolojik gelişmeler bir taraftan iletişim, medya ve ulaşım araçlarının gelişmesini sağlarken diğer taraftan tek atımlık silahlar ortaya çıkmaya başlamış ve dinamit keşfedilmiştir. Ateşli silahların geliştirilmesi ve dinamitin keşfedilmesi terörist tip saldırıların etkisini artırırken iletişim ve medya araçları eylemlerin propaganda etkisini artırmıştır. Ulaşım araçları da teröristlerin hareket

kabiliyetlerinin artmasını sağlayarak farklı şehir ve bölgelerde hatta ulusal sınırların ötesinde bir araya gelebilmelerine, işbirliği yapabilmelerine, eylem gerçekleştirebilmelerine ve kaçabilmelerine olanak vermiştir.

20. yüzyılın başlarından itibaren sömürge karşıtı çeşitli ulusal kurtuluş hareketleriyle ortaya çıkan ve Soğuk Savaş döneminde devam eden süreçte terörist grupların bazıları şehirleri, bazıları kırsal alanları, bazıları ise hem şehirleri hem de kırsal alanları fiziki alan olarak kullanmışlardır. Bu dönemde çeşitli terörist hareket lideri tarafından hareketlerinin başarılı olması için kırsal alanların mı yoksa şehirlerin mi esas alınması gerektiği konusunda tartışmalar ortaya çıkmıştır. Brezilya’da aynı zamanda devrimci bir terörist hareketin liderlerinden olan Carlos Marighella, terörist hareketlerin şehir eylem strateji ile taktiklerini doktrinel anlamda “Şehir Gerillasının El Kitabı”nda ortaya koymuştur. Marighella, stratejisinde şehirlerdeki terörizmi kırsaldaki gerilla mücadelesinin bir önceki aşaması olarak görmüştür. Devrim için “nesnel koşullar” olgunlaştırılması için mücadelenin hem kırsal hem de şehir “gerilla savaşı” ile sürdürülmesi gerektiğini öne sürmüştür. Bu dönemde Latin Amerika ülkeleri olan Venezuela, Arjantin ve Bolivya’daki kırsal isyan hareketlerinin bastırılması, nüfuslarının çoğunluğunun şehirlerde yaşayan Brezilya ve Arjantin gibi ülkelerde devrimci hareketler şehir merkezlerini esas alan eylemlere yönelmesine neden olmuştur. Özellikle şehir eylemlerinin kırsal alanlardaki eylemlere göre bir anda gündem oluşturarak çok daha büyük psikolojik etki yaratabilmesi şehir eylem stratejisinin tercih edilmesini sağlamıştır.

Soğuk Savaş sonrasında küreselleşmenin yoğunlaşması ve şehirleşmenin artarak devam etmesi ile birlikte ulus ötesi küresel amaçları olan El Kaide gibi çeşitli terörist hareketler, büyük şehir merkezlerini hedef alan, öldürücülüğü yüksek büyük zayıata yol açan ve sembolik değeri yüksek terörist eylemlere yönelmişlerdir. 11 Eylül 2001 terör saldırıları ile El Kaide ve sonrasında bağlı gruplar ile 2011 sonrasında ortaya çıkan DEAŞ tarafından dünya başkentleri ile büyük şehirleri hedef alan ve dünya çapında psikolojik etki yaratan birçok terör saldırısı gerçekleştirilmiştir. Uluslararası boyutta korku iklimi yaratan bu saldırılar ile şehirler, terör eylemlerinin ana hedefi haline gelmeye başlamıştır. Artık günümüz dünyasında terörist örgüt ve hareketler, belirli bir ülke ve bölgeyle sınırlı kalmayıp uluslararası boyutlarda istediği yer ve zamanda örgütlenip eylem yapabilir hale gelmiştir.

Gelecekte dünyada şehirleşmenin hızlı ve kontrolsüz bir şekilde artması, şehirlerin hem fiziki hem de insani boyutta karmaşıklaşması terörist eylemlere karşı birçok hassasiyeti beraberinde getirmektedir. Küresel şehirleşme oranının ve mega şehirlerin sayısının giderek artması, bu şehirlerde kenar gecekond

mahallelerin kontrol edilemez hale gelmesi ve bazı mahallelerin “kurtarılmış bölgelere” dönüşmesi, terörist faaliyetleri kolaylaştırırken güvenliği sağlamayı zorlaştırmaktadır. Şehirlerin fiziki olarak dikey ve yer altı yapılanmaları ile teröristlerin masum sivil nüfusla iç içe olmaları, güvenlik kuvvetlerinin taktik ve teknik üstünlüğünü nötralize ederken teröristlere hem eylemsel hem de örgütsel boyutta birçok avantaj sağlamaktadır.

Şehirler, kırsal alanlara göre teröristlere bir taraftan birçok kolay ve geniş hedef yelpazesi sunarken diğer taraftan güvenlik kuvvetlerinin teröristlere yönelik operasyonlarını hem taktik hem de teknik açıdan sınırlandırmaktadır. Bu anlamda kırsal alanlarda kolaylıkla uygulanabilen operasyon taktik ve teknikleri meskûn mahallerin karmaşık fiziki yapısına bağlı olarak çok daha zorlaşmaktadır. Bunların yanında şehir merkezlerinde gerçekleştirilen terör eylemleri kırsal alanlara göre hem insani hem de fiziki açıdan çok daha büyük zayıyata yol açar. Ayrıca şehirlerde gerçekleşen bir terör eyleminin etkileri “domino etkisi” yaratarak şehrin diğer bölge ve alanları ile çevre bölge ve şehirlere ve hatta ülkeyi etkileyebilir. Nitekim özellikle günümüz büyük şehirlerinde bilgi ve iletişim sistemleriyle her şeyin birbiriyle bağlantılı olduğu bir şehir ekolojisinde, toplumsal düzen ile işleyişi ve hizmetlerin devamlılığını sağlayan kritik altyapılara yönelik fiziki veya siber saldırılar bu etkiyi daha da artıracak potansiyele sahiptir. Bu kapsamda gelecekte şehirler, terörist örgüt ve hareketler için kolaylıkla örgütlenip gizlenebilecekleri ve daha etkili saldırı yapabilecekleri bir ortam sunmaktadır. Bu nedenle, şehirlerin güvenliğinin sağlanmasında kent mimarisinden düzensiz gecekondulaşmaya kadar teröristlerin istismar edebileceği hem fiziki hem de insani hassasiyetler analiz edilerek geleceğe yönelik tedbirler geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Baumann, C. E. (1973). *The diplomatic kidnappings: A revolutionary tactic of urban terrorism*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Beall, J. (2007). *Cities, terrorism and urban wars of the 21st century*, Crisis States Research Centre, Working Paper no. 9.
- Beccaro, A. (2018). Modern irregular warfare: The ISIS case study. *Small Wars and Insurgencies*, 29(2). 207-228.
- Chaliand G. ve Blin, A. (2007). Zealots and assassins. İçinde G. Chaliand ve A. Blin (Ed.), *The History of terrorism: From antiquity to al Qaeda* (s.55-78). Londra: University of California Press Ltd.
- Chaliand G. ve Blin, A. (2007a). The “golden age” of terrorism. İçinde G. Chaliand ve A. Blin (Ed.), *The History of terrorism: From antiquity to al Qaeda* (s.175-196). Londra: University of California Press Ltd.
- Chaliand G. ve Blin, A. (2007b). From 1968 to radical Islam. İçinde G. Chaliand ve A. Blin (Ed.), *The History of terrorism: From antiquity to al Qaeda* (s.221-254). Londra: University of California Press Ltd.
- Demir, C.K. (2018). Terörizm ve terörizmle mücadele. İçinde G. Sarı ve C.K. Demir. (Ed.), *Teoriden Uygulamaya Güvenlik Üzerine* (s.159-206). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ehrlich, P. R. ve Liu, J. (2006). Socioeconomic and demographic roots of terrorism. İçinde J.F. Forest (Ed.), *The making of a terrorist: Recruitment, training, and root causes* (s.160-171). Westport: Praeger Security International.
- Engin, V. (2001, Mayıs). Osmanlı başkentinde Ermeni terörü. *Popüler Tarih*, 34-38.
- Esen, H. (2017, Ağustos 18). *Avrupa'daki büyük terör saldırıları*. Mayıs 4, 2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupadaki-buyuk-teror-saldirilari-/886942> adresinden alınmıştır.
- Gerwehr, S. ve Hubbard, K. (2007). What is terrorism: Key elements and history. İçinde B. Bruce, L.M. Brown, L.E. Beutler, J.N. Breckenridge ve P.G. Zimbardo (Ed.), *Psychology of Terrorism* (s. 87-100). New York: Oxford University Press.
- Glenn, R. W. (2005). Terrorism and cities: A target rich environment. İçinde D. Dilegge, R. J. Bunker, J.P Sullivan ve A. Keshavarz (Ed.), *Blood and concrete: 21st century conflict in urban centers and megacities* (s. 1-31). Bloomington: Xlibris Corp.
- Global Terrorism Database (GTD), Mayıs 25, 2020 tarihinde <https://start.umd.edu/gtd/> adresinden erişilmiştir.

- Graham, S. (2004). Introduction: Cities, warfare, and states of emergency. İçinde S.Graham (Ed.), *Cities, war, and terrorism: Towards an urban geopolitics* (s. 1-25). Malden: Blackwell Publishing.
- Hemmingby, C. (2017). Exploring the continuum of lethality: Militant Islamists' targeting preferences in Europe. *Perspectives on Terrorism*, 11(5), 25-41.
- Hills, A. (2004). Continuity and discontinuity: The Grammar of urban military operations, İçinde S.Graham (Ed.), *Cities, war, and terrorism: Towards an urban geopolitics* (s. 231-246). Malden: Blackwell Publishing.
- Hoffman, B. (2006). *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press.
- Hubac-Occhipinti, O. (2007). Anarchist terrorists of the nineteenth century. İçinde G. Chaliand ve A. Blin (Ed.), *The history of terrorism: From antiquity to al Qaeda* (s.113-131). Londra: University of California Press Ltd.
- İçişleri Bakanlığının Uluslararası Af Örgütü'nün Raporuna İlişkin Basın Açıklaması (2017, Ocak 23). Ekim 18, 2018 tarihinde <https://www.icisleri.gov.tr/uluslararasi-af-orgutunun-raporuna-iliskin-basin-aciklamasi> adresinden alınmıştır.
- Jenkins, B. M. (1971). *The five stages of urban guerrilla warfare: Challenge of the 1970s*. Santa Monica: Rand Corporation.
- Jensen R. (2004). Daggers, rifles and dynamite: Anarchist terrorism in nineteenth century europe. *Terrorism and Political Violence*, 16(1), 116-153.
- Kilberg, J. (2012). A basic model explaining terrorist group organizational structure. *Studies in Conflict and Terrorism*, 35(11), 810–830.
- Kiras, J. (2007). Terrorism and irregular warfare. J. Baylis, J. Wirtz, E. Cohen ve S.G. Colin (Ed.), *Strategy in the contemporary world: An Introduction to strategic studies* (s. 185-207). Oxford: Oxford University Press.
- Kurum, M. (2017). *Terörist örgütlerin güvenli ortamları ve PKK*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Kurum, M. ve Çardak, B. (2023). *50 Soruda radikal sol terör örgütleri*. (2. Baskı), Ankara: İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı.
- Laqueur, W. (1999). *The new terrorism: Fanaticism and the arms of mass destruction*. Oxford: Oxford University Press.
- Laqueur, W. (2001). *A history of terrorism*. Brunswick, New Jersey: Transactions Publishers.
- Le Blanc, J. (2013). The Urban environment and its influences on insurgent campaigns. *Terrorism and Political Violence*, 25(5), 798–819.
- Lucas, R. (2020). Taking to the streets: the Kurdistan Workers' Party and the urbanization of insurgency, *Small Wars and Insurgencies*, 31(1), 61–86,

- Marcuse, P. (2004). The “war on terrorism” and life in cities after September 11, 2001, İçinde S. Graham (Ed.), *Cities, war, and terrorism: Towards an urban geopolitics* (s. 263-275). Malden: Blackwell Publishing.
- Marighella, C. (2003). *Şehir gerillasının el kitabı*. Eriş Yayınları.
- Martin, G. (2003). *Understanding terrorism: Challenges, perspectives, and issues*. Thousand Oaks: Sage Publication.
- O’Neill, B. (2005). *Insurgency and terrorism: From revolution to apocalypse*. Washington, D.C.: Potomac Book.
- Rapoport, D. C. (2004). The four waves of modern terrorism. İçinde A.K. Cronin, ve J.M Ludes (Ed.), *Attacking terrorism: Elements of a grand strategy* (s. 46-73). Washington, D.C.: Georgetown University Press.
- Raymond, G.A. (2003). The evolving strategies of political terrorism. C.W. Kegley (Ed.), *The new global terrorism: Characteristics, causes and controls* (ss. 71-83). New Jersey: Prentice Hall.
- Spencer, J.(2019). Urban warfare studies. İçinde D. Dilegge, R. J. Bunker, J.P Sullivan ve A. Keshavarz (Ed.), *Blood and concrete: 21st century conflict in urban centers and megacities* (s. Xxxix-lx). Bloomington: Xlibris Corp.
- Staniland, P. (2010). Cities on fire: Social mobilization, state policy, and urban insurgency, *Comparative Political Studies*, 43(12), 1623–1649.
- Sullivan, J.P. ve Elkus, A. (2019). Postcard from Mumbai: Modern urban siege. İçinde D. Dilegge, R. J. Bunker, J.P Sullivan ve A. Keshavarz (Ed.), *Blood and concrete: 21st century conflict in urban centers and megacities* (s. 32-53). Bloomington: Xlibris Corp.
- Stern, J. ve Berger, J.M. (2015). *ISIS: The state of terror*. Londra: William Collins.
- Şenışık, P. (2017). Osmanlı Makedonyası’nda şiddet ve Nisan 1903 Olayları. *Türkiyat Mecmuası*, 27(1), 289-303.
- Taw, J. ve Hoffman, B. (1995). The urbanization of insurgency: The Potential challenge to U.S. army operations. *Small Wars and Insurgencies*, 6(1), 68–87.
- Thornton T.P. (1964). Terror as a weapon of political agitation. İçinde H. Eckstein. (Ed.), *Internal War: Problems and Approaches*, The Free Press.
- Valiyev, A. (2007). *Urban terrorism: Do terrorists target cities and why*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Louisville, Louisville.
- Warren, R. (2004). City streets - the war zones of globalization: Democracy and military operations on urban terrain in the early 21st century. İçinde S. Graham (Ed.), *Cities, war, and terrorism: Towards an urban geopolitics* (s. 214-230). Malden: Blackwell Publishing.

Wilkinson, P. (2011). *Terrorism versus democracy: The liberal state response*. Londra: Routledge.

Yeşiltaş, M. ve Özçelik, N. (2016). *PKK terörünün yeni dinamikleri: Radikalleşme ve şehir çatışması*. İstanbul: SETA Yayınları 157.

EXTENDED SUMMARY

Urban Action Tendencies and Strategies of Terrorist Organizations in Theory and Practice

Introduction

Depending on temporal and spatial considerations, terrorist organizations are able to use rural areas, urban areas, or both at the same time as fields of action and activity. The areas that terrorist organizations will prefer, are emerged by the cognitive framework in which the goals and ideologies of the organizations and their in-group and out-group dynamics are shaped. The physical areas used by terrorist organizations are basically shaped according to the opportunities provided by the characteristics of cities and rural areas and the capacity of the military and security units of the states to provide control in cities or rural areas.

In a qualitative context, this study aims to examine the issues related to how urban areas can be exploited by terrorist organizations and movements and the challenges the security units may encounter while providing public safety and security. In this context, firstly, the historical process, based on which strategic and tactical thoughts the terrorist organizations have turned to activities in urban areas will be studied in this article. Subsequently, the effects of the physical and social development of urban areas on the action dynamics of terrorist organizations and on the operational dynamics of security forces will be examined.

Strategic and Tactical Considerations Directing Terrorist Organizations to Cities

Historically, the rapid urbanization that emerged as a result of industrialization in the 19th century; on the one hand, formed the basis for the emergence of modern terrorist movements; on the other hand, it became an area for both the organization and action of terrorist movements and a target of their propaganda. Within the time period that emerged with the national liberation movements, which started at the onset of the 20th century and continued during the Cold War period, some of the terrorist groups used urban areas, some used rural areas, and some used both areas as physical fields of activity. The terrorist attacks carried out by Al-Qaeda in the USA on September 11, 2001, and executed by DAESH, which emerged after Al-Qaeda in 2011, have set terrifying examples of to what extent the violence

of terrorist acts in urban areas can reach and of the climate of fear it can create in people. As a matter of fact, urban areas have started to become the main target of terrorist acts in terms of both the number of actions and their lethality.

The first doctrinal ideas regarding the urban action strategy of terrorist organizations were put forward by Brazilian Carlos Marighella in the book "The Urban Guerrilla's Handbook" (1969). When asked why the fight against the urban guerrilla was started, Marighella replied, "In the dictatorship environment the country is in, there are opportunities for propaganda and public recognition, especially in the cities." Marighella argued that the urban guerrilla and psychological warfare preceded the rural guerrilla in the "revolutionary war" struggle. Marighella identified the core of the urban terrorism strategy as "transforming the political crisis into an armed crisis by carrying out acts of violence that will force those in power to transform the military situation into a political one". With such a strategy, it was envisaged that the state authorities would react excessively by provoking them to react in an oppressive manner.

The Development of Cities and Their Effects on the Operational Dynamics of Terrorist Organizations and Security Forces

Population across the developing world is shifting rapidly and intricately from the rural to the urban. It is estimated that the global urbanization rate will be over 60% by 2030 and over 70% by 2050. Along with rapid population growth, complex urbanization continues to evolve at an unprecedented global level. The variously emerging conditions in cities have allowed terrorist/insurgent groups to adapt and use rural insurgency strategies more effectively in cities.

The criticality of infrastructure in urban life offers terrorists opportunities to sabotage, disrupt daily activities and weaken government forces in a relatively low-cost way. Infrastructure elements of cities also require significant manpower to protect critical targets, which include economic resources and centers of cultural and political importance. The surveillance infrastructure of the security forces in the cities can detect and prevent the activities of terrorists. However, the fact that such surveillance infrastructures are not ubiquitous in the complex urban environment allows terrorist groups to operate undetected in cities.

For terrorist groups, the dense population means an increasing number of potential supporters to procure needed materials, recruit staff, and ensure anonymity. Controlling a dense population for security forces is often difficult without adequate infrastructure. The heterogeneity of the urban population makes it difficult to control it. Attractive targets for attackers are

concentrated in cities, and when attacks do occur, they are very difficult to conceal from the public. Therefore, urban environments are becoming more and more important for modern terrorist groups.

Moreover, the complex structures of cities affect the operational behavior of security forces in various ways. First, cities represent a complex mix of horizontal, vertical, interior, and exterior forms placed on natural terrain. This also makes the ground or operational maneuver multidimensional. Structural density necessitates precise small-unit location capabilities in a three-dimensional puzzle. While urban areas provide cover, concealment, and support, they also limit observation distances, aiming ranges, effectiveness, and mobility of weapons.

Second, city operations are outside of current military decision-making and enforcement modeling designed for conventional combat conditions in the unbuilt environment. Although technologies for city operations have been reassessed and allocated for combat, doctrinal and organizational sensitivities may persist. In addition, the need for intensive manpower in urban operations increases this sensitivity even more.

Third, the technical challenges of operations in urban areas are very complex. Advances such as multitasking capabilities integrated into sensors, information operations and human intelligence can contribute to operational success. While operations in cities, on the one hand, eliminate the advantage of technological superiority, on the other hand, the possibility of secondary damage arises due to the presence of non-conflict civilians in the conflict zone.

Terrorist organizations seek to mobilize the masses by constantly using violence against symbolic or civilian targets to spread fear, draw as much attention as possible to their political injustices, and provoke an excessive or unacceptable response to violence by society. The environment in which they can best achieve these goals is also found in cities.

Targets in cities gain value both for their high visibility and for their politically symbolic features. While an attack on a rural target may be difficult to associate with those in the remote neighborhood, the images of devastation created by an attack targeting a city can affect people living in other cities even more.

There are attacks carried out by terrorists in cities with a wide spectrum, ranging from simple weapons such as knives to the use of more complex firearms. There are cases where bombing actions and highway vehicles are used as weapons in a way to create a mass effect.

A wide variety of deception tactics and techniques can be used in conflicts, using time and space in various ways. Deception allows the

weaker to compensate for their inferiority in numbers and weapons, and is a central aspect of the concept of irregular warfare. In this sense, both the physical and social complex aspects of urban areas provide suitable conditions for the use of various deception tactics and techniques.

Conclusion

It is predicted that in the future, the rapid and uncontrolled increase of urbanization in the world, the complexity of urban areas in both physical and human dimensions, and the diversification of vulnerabilities will cause urban areas to become the main fields of action of terrorist organizations and movements. The physical vertical and underground structures of cities and the fact that terrorists are intertwined with the innocent civilian population neutralize the tactical and technical superiority of the security forces while providing terrorists with many advantages in both operational and organizational dimensions.

Cities, on the one hand, offer terrorists a wide range of easy targets compared to rural areas; on the other hand, they limit the operations of security forces against terrorists, both tactically and technically. In this sense, operation tactics and techniques that can be easily applied in rural areas become much more difficult due to the complex physical structure of residential areas. In addition, terrorist acts in city centers cause much greater casualties, both human and physical, compared to rural areas. In addition, the effects of a terrorist act in cities can create a "domino effect" and affect other regions and areas of the city, surrounding cities and regions, and even all over the country. As a matter of fact, especially in today's big cities, in an urban ecology where everything is interconnected with information and communication systems, physical or cyber-attacks on critical infrastructures that ensure the continuity of social order and functioning, and services have the potential to further increase this effect. In this context, cities in the future provide an environment where terrorist organizations and movements can easily organize, hide and attack more effectively. For this reason, future-oriented measures should be developed by analyzing both physical and social vulnerabilities that terrorists can exploit, from urban architecture to irregular slums, to ensure the security of cities.